

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Endbydelses-Skrift

til

den offentlige Examen

paa

Aalborg Kathedralskole

i September 1845.

Aalborg.

Trykt i Stiftsbogtrykkeriet.

1845.

Indhold.

1. Nogle latinske Synonymer, bearbeidede af P. H. Golding,
Overlærer.
 2. Efterretninger om Aalborg Kathedralskole i Skoleaaret
1844—1845. Udgivne af Skolens Rektor.
-

Nøgle
latinske Synonymer,

bearbeidede

af

P. H. Colding,
Overlærer.

Aalborg.
Trykt i Stiftsbogtrykkeriet.
1845.

Forerindring.

Unledningen til at jeg allerede for en længere Tid siden udarbeidede nogle synonymiske Artikler, var egentlig den, at jeg havde foresat mig at levere en dansk Omarbeidelse af Dr. Schmalfelds „Lateinische Synonymik für die Schüler gelehrt Schulen“; thi det forekom mig som et væsentligt Savn for den studerende Ungdom, ikke blot i Skoleaarene, men tildeels ogsaa i Universitetsaarene, at der ikke eksisterede en latinisk Synonymik, udarbeidet for Danske. Med Hensyn til mine Kræfter, (ikke at tale om Hensyn til Fordele), vilde det vistnok have været bedre, hvis jeg havde funnet indskrænke mig til blot at oversætte en eller anden Synonymik; men Schultz's og Döderleins Skolesynonymiter vare endnu ikke udkomne, eller i det Mindste ikke komne i mine Hænder; Jenhens Differentiae lingvæ latinæ og Schmalfelds omtalte Skrift forekom mig saa magre og utilfredsstillende, at de ikke burde oversettes ligefrem; og hvad Ramshorns synonymisches Handwörterbuch angaaer, da var den mig paa den ene Side for solid og for eiendommelig udpræget til at lade sig omforme, medens den paa den an-

den Side heller ikke syntes skikket til at oversættes uforan-
dret, og det af flere Uarsager, hvorfaf jeg blot vil nævne
Forfatterens Lyst til at henføre de latinske Ord til germani-
ske Rødder, f. Ex. eos til Kies; crines til Grannen (i
gammelt Tydsk Knebelsharter); crumena er ein Beutel für
Kram; ob-turare, ver-thuren; coma, das Haar als Kamm
auf dem obersten Theil des Körpers; figere, fügen, o. s. v.
Jeg begyndte da paa at omarbeide Schmalfelds Synonymik,
men efter et Par mislykkede Forsøg besluttede jeg, ikke at
benytte Andet af Bogen, end den Maade, hvorpaa Ordene
ere grupperede, da den forekom mig ret tjenlig for den
Klasse af Læsere, som jeg tænkte mig. Endskindt loci
classici paa en vis Maade ere publici juris, saa har jeg
dog hverken udskrevet dem af Schmalfelds eller af noget
andet synonymisk Værk, men stedse gjort mig Umage for at
opdrive nye og, efter mit Skion, passende og interessante
Exempler; og naar jeg valgte dem, der forhen varé benyt-
tede, da skete det kun, fordi jeg med al min Søgen ingen
andre kunde finde. I Henseende til Definitioner og Ord-
forklaringer har jeg derimod raadført mig med flere Forfat-
tere, og især havt Hjælp af Döderleins og Ramshorns større
Værker; imidlertid har jeg ikke benyttet noget Fremmedt,
uden at have efter Evne drøftet det og tildannet det efter
mit Diemed. Etymologierne har jeg indrømmet et større
Num, end maaskee Mange ville billige; ikke som om jeg
misfjendte det Træffende i Barros Bemærkning: „non me-
diocreis tenebræ in silva, ubi hæc captanda”, og endnu
mindre, fordi jeg tiltroede mig synderligt Blik til at finde
Wei paa de Stier, der nu rigtignok ere mere hanede, end i

hans *Did*, men fordi jeg ganske maatte sande, hvad Døderlein figer i Fortalen til den første Deel af Synonyme und Etymologieen P. VI, at, saalænge man ikke kan udlede et Ords Begreb af en etymologisk beviislig Grundbetydning, men blot skal abstrahere det af de foreliggende Steder, har man den uhyggelige Følelse af at man bygger i Lufsten eller i det Høieste paa Sand. Hertil kommer efter min Formening, at selv en uvis Etymologi, naar den kun giver en bequem Grundbetydning, er en saa god Støtte for Hukommelsen, at den ikke bør unddrages Discipelen. Jeg har derfor ikke taget i Betænkning, undertiden at hente øldre, maaßke spottede Etymologier frem af Verottis, Beckmanns, Martinis og G. Voss's *Værker**). At forbinde et nogenlunde rigtigt Begreb med de antiquariske Ord er ofte saa nødvendigt til en rigtig og fuldstændig Opfatning af de gamle Skribenter og især af Digterne, at jeg, uanseet hvad der indvendes derimod, troede mig forpligtet til ogsaa at medtage saadanne Ord, naar jeg arbeidede for en yngre Klasse af Studerende, om hvem det i Almindelighed ikke kan antages, at de ere i Besiddelse af antiquariske Ordbøger. Søvrigt indseer jeg meget godt, at, hvis dette Arbeide skulde fortsættes og udgives som en Skolebog, da maatte det betydelig forkortes, ikke allene ved at udelade de ikke absolut nødvendige Exempler og Citater, men ogsaa ved endnu mere at sammentrænge nogle Etymologier og Ordforklaringer; men da det er meget uvist, om Arbeidet, selv efter en saadan formindsket Maale-

*) Heri troer jeg at finde Medhold hos Professor Hand i hans Lehrbuch des lat. Stils. p. 153.

stof, nogensinde vil blive fuldendt, besluttede jeg at udgive dette Brudstykke som Program. Maaskee kan dette mit Forsøg henlede Andres Opmærksomhed paa en ved den lærde Underviisning ingenlunde uvigtig Gienstand, og derved foranledige, at de vordende Gymnasialskoler snart erholde en vel udarbeidet latinſk Synonymik, den de vistnok ikke længe ville kunne undvære.

P. H. Colding.

Judhold.

Side

1. <i>Ædes, ædiculæ, ædificium, domus, domicilium, casa, tugurium, insula, moles, tectum, sedes, habitatio, habitaculum, mansio.....</i>	1
2. <i>Ædificare, exædifica: e, struere, construere, exstruere, condere, fundare, ducere</i>	4
3. <i>Templum, ædes, fanum, delubrum, cella, ædicula, sacellum, sacrarium</i>	7
4. <i>Ara, altaria</i>	10
5. <i>Sacrum, sacrificium</i>	11
6. <i>Sacrificare, immolare, mactare, parentare, litare, perlitare, libare</i>	12
7. <i>Hostia, victima</i>	13
8. <i>Ostium, janua, foris, valvæ, limen, janus, porta, cataracta.....</i>	14
9. <i>Foris, foras</i>	15
10. <i>Obex, pessulus, repagula, sera, vectis, clavis, claustra; aperire, patetacere, pandere, claudere, occludere, obserare, recludere, reserare</i>	16
11. <i>Conclave, cubiculum, coenaculum, coenatio, triclinium, exedra</i>	21
12. <i>Victus, cibus, esca, cibaria, alimenta (tum), nutrimentum, penus</i>	22
13. <i>Coena, jentaculum, prandium, merenda, ferculum, convivium, epulum, epulæ, daps, dapes, comissatio</i>	24
14. <i>Fames, esuries, inedia, jenunium, jenunitas</i>	27
15. <i>Bibere, potare, propinare, bibulus, potor, potator ..</i>	28
16. <i>Haurire, sorbere, sorbillare, ducere, obducere.....</i>	29

Side

17. <i>Potus, potio, potatio, potus, ebrius, ebriosus, temulentus, vinosus, vinolentus, ebrietas, ebriositas, crapula</i>	30
18. <i>Ganeo, heluo, nepos, asotus</i>	32
19. <i>Testa, urceus, oenophorum, cupa, culeus, dolium, orca, seria, lagena, situla, sitella, amphora, cadus, urna, hydria, congius, sextarius, triens, cyathus</i>	33
20. <i>Crater, poculum, calix, scyphus, cantharus, capedo, capis, patera, ciborium, carchesium, scaphium, cymbium, culullus, trulla</i>	38
21. <i>Culeus, uter, saceus</i>	42
22. <i>Lanx, patina, patella, catinus</i>	42
23. <i>Lectus, cubile, thalamus, stratum, torus, grabatus, sponda</i>	43
24. <i>Stragulum, peristromata, peripetasma, aulæum, tapete, tapes</i>	45
25. <i>Culcita, pulvinus, pulvinar</i>	47
26. <i>Camera, fornix, testudo, tholus, hemisphærium, lacunar, laqvearia</i>	48
27. <i>Fornix, arcus</i>	49
28. <i>Sedes, sedile, sella, subsellium, scamnum, scabillum, (scabellum, scamillum, scamellum), cathedra</i> ...	50
29. <i>Solium, thronus, suggestus, tribunal</i>	52
30. <i>Instrumentum, supellex, vasa, utensilia</i>	53

1. *Ædes, ædiculæ, ædificium, domus, domicilium, casa, tugurium, insula, moles, tectum, sedes, habitatio, habitaculum, mansio.*

Ædes (Uvis Opr.; i Oldsproget aides, maaflee (efter Beermann) af æðns, i saa Fald egentlig et mørkt Num o: en aboriginst vindueslys Grensværshytte); om Menneskeboliger næsten aldrig uden som *Plurale*, eg. flere sammenstødende Huusrum og Værelser o: et Huus, især i en By; ogsaa en heel Gaard, men blot den nøgne, umoblerede Bygning. Som *Plurale* fordrer det *Distributiver*; binæ ædes twende Huse, men duæ ædes twende Templer. *Absolutum offendit in ædibus suis tectum.* Cic. Qv. fr. 3. 1. 4. — *Ædiculæ*, en mindre og simpelere Gaard. *Manilius pauper fuit. Habuit enim ædiculas in Carinis.* (En af Romas Hovedgader imellem Esquivinerbækken og det coeliske Bjerg). *Cic. Parad. 6. 3.* — *Ædificium* (ædes-facio), enhver Bygning, den tjene til Bolig eller til andet Brug; altsaa mere omfattende end ædes, der stedse er en Beboesseslelighed. Dersor sammenføjes disse Ord, hvor det gjelder Fuldstændighed, som i Fredstractaten med Antiochus, *Liv. 38, 38*, hvor Rhodiernes Ret til deres ædes og ædificia (Baaningshuse og Pakhus) paa den asiatiske Kyst behørig reserveres. *Ædificium* maa ei forvexes med *ædificatio*, Opførelsen af en Bygning, undertiden Byggeplan; ogsaa Byggeri, Byggesyge;

Pisonis intolerabilis ædif., utaalelige Byggesyge. **Cic.** — **Domus** (*δόμος* af *δέειν*, bygge, og dette af *δέειν*, binde, sammenføje), et Huus med alt Tilbehør, som det hyggelige Hjem for en dominus og hans Familie, et Sæde for Lares og Penates. Domi se tenere; Domi otiani, hvor ædes ei passede. Især om de fornemme Romeres pragtsulde Paladser i de højere og sundere Egne af Staden. Vibegrebet om Husets Folk bliver undertiden herskende: *domus* staer ved en **Metonymi**, Begrebombrytning, for **domestici**. **Domus te nostra tota salutat.** Cic. **Lugubres domus.** Liv. 3, 32. Familier, som have Sorg. — **Domicilium** (-icilium og -ilium i Appellativer synes ligesom -ilius i nogle verbale Proprier, f. Ex. **Icilius**, **Rupilius**, at betegne en Beqvemhed, en Bestemmelse), Bopæl, fast Bolig, den være opslaaet (*collocare*) i et Palads eller i en Hytte, naar den kuns medfører stadigt Øphold og tildeels Borgerret. Derimod var **domus** ei altid **domicilium**, og kunde eies selv af **Peregrini**. Som Beviis for at Digteren Archias ei hørte til denne Klasse, ansører **Cic.**, at han længe havde haft **domicilium** i Nom. **Themistocles** **domicilium sibi Magnesiæ constituit.** Nep. (enemlig som persist Understaat). — **Casa** (*capsa*, Huus til Væger og easa, Huus til Mennesker; maaſke blot Sidesformer af Stammen *cap-io*, med den følleds Grundbetydning et indsluttende og beskyttende Rum), en Hytte, et lidet Huus, mindre stærkt, men ogsaa mindre plumpet end **tugurium**. Bygmæernes Huse, byggede af Huglesjær og Eggfæller, kaldes **easæ**, ikke **tuguria**. Plin. H. N. 7, 2. **Ædificare casas**, om legende Ærn. Hor. Sat. 2, 3. Den berømte Antiquitet paa Capitolium kaldes **casa Romuli**. Ogsaa om en Fiskerhytte, Hyrdehytte, Soldaterbarakke, Havehuus eller Gardnerhuus. — **Tugurium** (f. *tegorium* af *tego*), et Bondehuus, „hvis Væg var Leer, hvis Tag var Straa“ eller Gren-

svær. Det beskyttede Beboeren, men robede ei som en **casa** hans Phantasi og Smag; teknisk Udtryk om Plebeierens simple Bolig paa hans Lod, i Modsetn. til den Fornemmes villa. Den patriotiske Genturion Ligustinus boede i et saadant Huus med sine otte Barn (Liv. 42, 34), og Quintus Cincinnatus havde endnu ingen anden Bolig paa sin **quatuor jugerum ager**. Liv. 3, 27. Cic. pro. Sest. 24. — **Insula** (est. de Gamle in salo, eg. en Høve; est. de Nyere Forlængelse af in, Grb. en paabuet Plet), trop. en Leiegaard, eg. en Gruppe eller Holm af Bygninger, indringet af Gader og Gyder, tildeels uveibare Smoger. En saadan **Insula urbana** havde mangfoldige Stokværk (**Contignationes, coenacula**), opførte til en overordentlig Høide, som Nero efter den store Ildebrand indskrænkede til 70 Fod; den stod under Opsigt af Eierens Forvalter (**Procurator**) og ansaaes for en sikker Indtægtskilde, hvori rige Folk spekulerede. — **Moles** (maaskee af $\delta\mu\alpha\lambda\sigma$, Moie, især Kampens M.), en formedelst Størrelse og Tyngde kun med Moie bevægelig Gjenstand, især en stor Steenblok; synecdochist en af flige Stene opført Bygning; i Prosa mest om en Dæmning eller Mole i Vandet, bestemt til at bære en villa, danne en Havn o. s. v.; sjeldnere om en Bygn. paa Landjorden, og da især med Hensyn til dens svære Substructioner, f. Ex. i Tac. Hist. 2, 21, om Amphitheatret ved Placentia, hvis Brand tilskrives misundelige Nabostæder, **quod nulla in Italia moles,** (de øvrige Amphitheatre, der sædvanlig hvilede paa Quadrilater) tam capax foret. Bekjendt er moles Hadriani, H. Gravmæle, hvis Underdeel var en sand Marmormole. Mindre passende om en Muursteensbygning. — **Tectum** (tego, tækker), eg. kuns Tag eller Loft, meu i Poesi eller høiere Prosa meget ofte om den hele Bygn., især naar denne

betegnes enten som den fremragende, imponerende Masse, eller som det lune Tilslugtssted imod Verlighet.

Jamque iter emensi turres ac tecta Latinorum

Ardua cernebant juvenes - - - - - AEn. 7, 160—161.

Qvirites, qvoniam nox est, - - - in vestra tecta discedite.
Cic. Catil. 3. 12.

Sedes, trop. gammelt og stadigt Blivested, Stavn, Hjemstavn; thi allerede Primitivet sedere betegner ofte den roslige og langvarige Forbliven, især om Hære. *F. Ex.* sedendo expugnare urbem. *Liv.* Udtryk som novas sedes quærere, petere, capere forudsætte et Haab om at beholde dem, og sedem habere er forsikringsligt fra *Locum h.* Derfor udfylder det ofte sine Synonymer **domus**, **domicilium** o. s. v. In Italia bellum gerimus iu sede ac solo nostro. *Liv. 22, 39.* Thi *I.* var Romernes gamle Hjem, hvilket ei ligger i solum. — **Habitatio**, Logis, lejet eller anvist Boelig o: Brug af Værelser. **Habitationem excipere**, forbeholde sig Bopæl, Beboelsesret; **h. locare**, conducere, pacisci; men **h. emere**, ædificare, reficere o. s. v. Ellinger som i Dansken „at kigge en Beboelse, opføre et Logis“. — **Habita culum**, et sildigt dannet Ord, i det Høieste anbendeligt om Dyrs Tilholdssted, f. Ex. om Nævens Hule, Bjørnens Hi, istedenfor det classiske *lustrum*. — **Mausio**, Abstractum, Øven, Bliven, Dyvlen, f. Ex. in vita, in provincia, modsat *decessio*; som **Concretum** fun om de Bygninger, hvori de palatinske Salier, under flere Dages Procession, hver Aften ophængte *Ancilierne*. See i øvrigt **Deversorium**.

2. *Ædificare, Exædificare, Struere, Construere, Exstruere, Condere, Fundare, Ducere.*

Ædificare, eg. bygge Huse, uden al Hensyn til Materiale eller Fremgangsmåade, hvorför det ligesom vort bygge

siges om mange andre Frembringelser, urbem, pontem, navem, nidum, hortos (et Lyststed); men da det ei som struo og condo medfører Begreb om Klogt og Snildhed, bruges det aldrig billedligt om Landsidretter, f. Ex. versus, consilia, insidias. **Ciceros** rempubl. ædificare (om Triumvirerne) ligner Froni. — **Exædificare**, bygge op i Høiden og ud til Siderne, om store og vidstofte Bygninger. Super tecta turres. Plin. H. N. 10, 37. Domos atque villas in urbium modum. Sall. Cat. 12. Trop. — **essicere**, perficere, men langt kraftigere; opus institutum (en Afhandling) Cic. — **Struere** (Struo, ligesom dets foræld. Sideform stro, hvoraf stravi, stratum, višnok af στρῶω, ubr. Stamme til στρογεννῦμι), eg. udbreder og lægger lagviiis og derfor fast ø: murer; Lateres super musculo. Cæs. B. C. 2, 10; mure dem fast ovenpaa det tilslakkede Galleritag; domos e latere. Vitruv. 2, 8; Fornices, Vandledningsbuer. Plin. 31, 3; ogsaa temmelig egentligt viam str. af tætte Steen- og Cementlag, og aggerem str. formedelst de muursteensformede Digeter; men næppe om det Ujolside, f. Ex. Casas, tentoria; trop. aciem str., stille Maniplerne lige og nojagtigt som Stenene i en Muur; især om sindrige eller blot snedige Landsidretter, orationem, mendacia, pericula aliis o. s. v. — **Construere**, at bygge og sammenfoie planmæssigt og omhyggeligt, ædificium, navem; Ciceros nidum construere er altsaa meget forskjelligt fra Virgilts og Gessius' congerere aliquo (sc. nidum) ø: blot at slæbe til Nede. Constructa pecunia betegner hos Cic. den store og planmæssigt samlede Pengemasse; comportatæ res, hos Horats, skildrer blot Samlerens Trællelid. — **Exstruere**, opmure, opføre af Muurbæk, med og uden alte, in altitudinem, magna altitudine; villam, sepulcrum, turrim; ligesom construere modsat destruere. Øste (med en frem-

herskende Kraft i Praepositionen) at opstabe i Overslod, uden Fasthed, men dog endnu i en vis Orden, og paa dette sidste Begreb nær ganske == **cumulare**, hvis dobbelte Construction det ogsaa antager: **exstruere foenum in metas** (at stække Hæt) **Colum.** og **cumulare arma in acervum** **Liv.**; **exstruere mensas epulis.** **Cic.** og **cumulare aras donis.** **Liv.** Dog har **exstruere** aldrig den tropiske Betydn. som **cumulare** i Talemaaderne **gratiam, laudem, alicui cumulare** og **laudibus aliquem cumulare.** — **Condere** (**con-do**, sammenfører), ikke som Haandverksmand at bygge, men at anlægge, grundlægge, stifte under guddommelig Medvirkning og til varig Bestaaen (**eon**), **urbem, rempublicam, aram;** aldrig en privat Bygning, som **villam**, eller et forbigaende Anlæg, som **castra.** Øfste trop. om begejstrede og geniale Landsværker, **poema, carmen, artem, jura,** stedse mere end **scribere** eller **facere.** — **Fundare** (**fundus**). I Prosa gælder ei den første Betydn.: at lave og lægge Grund, men kun den afledte: at sikre Grunden, stille Noget fast paa sin Grundvold; det er ei == **condere** og **fundamentum jacere**, men et stærkere Synonym til **confirmare** og **stabilire.** Livius (1, 19) funde ei have sagt: **Romulus urbem in Palatino fundavit** (grundlagde), men nok: **Numa urbem conditam armis, jure eam moribusque parat fundare**, hvilket Ord han for Modsatningens Skyld omfatter med de **integro condere.** — **Ducere** (kan maaßke henspøres til det ion. **δέκουσι**, med samme Omhyd som i **ἄλεος οὐεύς**; Grundbetydn. tager med sig, drager lempeligt). Som man sagde **lineam d.**, saaledes malede man med en heldig, ogsaa i Dansken brugelig Metaphor, visse liniedannede Arbeiders raske Udførelse; snart fordybede Anlæg, **sulcum, fossam, cloacam**, snart ophoede, **vallum, murum, parietem.** Det er Kunstd om Circumvallationsarbeider i Beleiringer, men

ei om de mere langvarige, af Fienden modarbeidede Angrebsværker. Her hed det agere cuniculum, jæcere aggerem, Angrebsdiget. Man siger ret vel d. maceriem, sepem, et Hægn, aqvam, en Vandledning, Vandløb; men at drage Grændsen eg. ell. trop. hedder ikke fines, terminos (Skjelstene) dueere, men ponere, constituere o. s. v.

3. *Templum, Ædes, Fanum, Delubrum, Cella, Ædricula, Sacellum, Sacrarium.*

Templum (som contraheret Demin. *tempulum* af *tempus*, der selv betegner et Afsnit (af Tid), hører det ligesom det tilsvarende *τὸ τέμενος* til Stammen *τέμνω*), eg. i Augursproget en assat og indviet, efter Festus undertiden med Seildug eller Plankeværk indhugnet Plads til Fuglehyderi (altsaa = *tabernaculum*), men stundom bestemt til Byggeplads for en Curie eller Tempel; synecdochisk en anseelig og prægtig Tempelbygning, opført paa en saadan indviet Plads, saa at Senatet inden dens Mure kunde assatte et lovformeligt Decret. **Gell. 14, 7.** Formed. Grundbetydningen sagde man i Prosa sjeldent t. exstruere eller ædificare, men dedicare, i prægnant Betydn. — **Ædes** (Sing.), i indskrænket Betydn. det indre Rum af Gudens Hal eller Huus, selv naar Bygningen var stor og prægtig. **Liv. 42, 3.** **Ædes Junonis Laciniæ detecta** o: J. Laciniæ Hal (ved Croto) blev besøvet sit Tag. I udstrakt Betydning om den hele Bygning bruges det sædvanlig kun om en enkelt Guddoms mindre og simplere Tempelbygning, der ei stod paa indviet Grund, paa et *templum inauguratum*. Om et **Ædes** havde dette Fortrin og altsaa tillige var et **Templum**, saaes af den i Bygningens Tabularium opbevarede Dedicationsformular, *Iex ædis*. Dog kaldes een og samme Bygning snart **ædes**, snart **templum**, alt efter den Skrivendes Viemed. **Verr. 4, 55.**

Til Forskiel fra ædes prosanæ tilspiedes enten et Genitiv, som *Deorum*, *Vestæ*, eller et Adjct. *saceræ*, *divinæ*, &c. — *Fanum* (af *fari*, som fenum af *feo*), eg. *fun Tempelgrunden*, der ved *Bonner* var indviet af *Pontiferne*, ligesom et *templum* var af *Augurerne* bestemt efter *Fuglevarslør*, og som *delubrum* eg. blot var den hellige *Tvætningsplads*. Da det ei, som *Templum*, mindede om *Bygningens Størrelse* og *Pragt*, men om dens *Ælde* og *høitidelige Indvielse*, saa bruges det paa een Gang i daglig Tale = *sacellum*, netop om *Smaatempler*, *F. Febris* (*Febergudindens*), *F. Larium* &c. s. v., og i *højere Stil*, naar den religiose *Følelse* tiltaltes, om de *største* og *prægtigste* *Tempelbygninger*, *Juno-nis Samiæ*. *Verr. 1, 19*; *Dianæ* (*Ephesiæ*). *Cæs.* B. C. **3, 33.** — *Delubrum* (efter de fleste Gamles og Nyeres Mening af *deluo*, *aftvætter*, som *labrum* (eg. *lavabrum*) *Badekar af lavo*). Grundbetydn. *Aftvætningskumme* findes dog ei hos Klassikerne. Hos disse betegner *delubrum* paa een Gang den *fordums* hellige *Offerplads*, hvor en saadan Kumme fandtes, og hvor den symboliske *Gaandtvætning* gik for sig, og tillige den paa slig en *Plads* senere opførte *Tempelbygning*, men uden al *Hensyn* til dens materielle *Beskaffen-hed* eller *Indvielsesmaade*, kun som en *Guddoms* *aldgamle*, *stille*, *rene* og *hemmelighedsfulde* *Bolig*. Det bliver saaledes den almindelige *Benævnelse* paa ethvert *Undagtssted*, medens *templum*, *sacellum*, *sacrarium* og selv *fanum* ere mere spæielige Udtryk. Dette Begrebets Omfang synes indlysende af *Liv. 3, 7.* *omnia delubra implent* (*Romani*); endvidere af *Liv. 26, 9*, *Sall. Cat. 11* og *12*, *Cic. Nat. D. 3, 34*, og af den ciceronianske *Forbindelße templa atqve delubra*, hvor dette Ord med saa god Virkning leder Tanken videre fra den af Augurerne indviede *Pragtbygning* til hvilken som helst *Hellig-dom*. Af samme Grund synes ogsaa *Tacitus* at have brugt

det om Jerusalems Tempel, Hist. 5, 9, endskindt han ogsaa andensteds ofte anvender det, men blot som et Kraftord. — **Cella** (ester Romernes Mening af celare = Skjul, lønligt Giemme), et Tempels indre Hal eller Slib, i hvil Baggrund Guddommens Billedstøtte stod. Maaskee faaledes Cellen saaledes, fordi den sparsomt oplyst deels ved Candela-brer, deels ved det igjennem Doren indtrængende Daglys, dannede en paafaldende Contrast til det fri og lyse Fortempel, Pronaum, hvor Sollyset faldt ind fra tre Sider imellem de Spiler, som var Plafonden; Greeklands Hypæthra, Templer med Loftaabning, havde altsaa ingen cella i den Forstand. Cellens Størrelse stod i Forhold til den hele Bygning. To af Rom's største Templer, Castors og Concordias, rummede den det hele Senat paa dettes Subsellier, og derhos leilighedsviis en Magthavers væbnede Drabanter. Cic. Philipp. 2, 8; 3, 12; 5, 7. Verr. 1. 49. — **Ædicula**, ei noget fritstaende mindre ædes, men blot en halvrund Fordybning (Niche) i en Muur, maaskee undertiden prydet med Frontispice og Sidespiler, bestemt til at rumme en underordnet Guddoms Alter eller Billedet. Disse Miniaturtempler anbragtes i Husenes Atrier vor Familiens Venater, næsten i enhver Gade vor dennes Skytsguder, Lares compitales, og af og til i en Tempelcelles indvendige Sidemuur (Ala), faaledes som ædicula Juventutis i det capitolinske Jupitertempels Minerva-celle. — **Sacellum** (Demin. af Sacrum), en lille Helsligdom, med Sidemure, Alter og undertiden en Billedstøtte (Plin. Epist. 8, 8), men stedse uden Tag, altsaa en ædificium sub divo, fordi de ældste Saceller vare indviede til Jupiter Fulgoritor eller til andre Guddomme, qvorum effectus in aperto mundo videmus. Vitruv. 1, 2. Derfor kunde en Bøg groe op i Jupiters Sacellum paa Esquilinehøjen. Esterhaanden indviedes ogsaa Saceller til Dii mi-

norum gentium, og enkelte af disse Bygninger synes at have været privat Ejendom til Brug ved *sacra gentilicia*. **Liv. 40, 51; Cic. de Div. 1, 46.** — **Sacrarium** (Adjektivform som *armamentarium*, et Rustkammer, *Pomarium*, et Frugtkammer o. s. v.), eg. *Helligdomskammer*, *Saceristi* d. e. det Aflukke i et større Tempel, hvor *sacra* o: de af Pontifexerne indviede Gjenstande, som hørte til en vis *Cultus*, bevaredes under Opsigt af en *Sacarius*; f. Ex. i Mars **Gradivus' Sacrarium** i den gamle Kongsgaard tæt ved Be- stattemplet (Ambrosch p. 7) de berømte *Ancilier* og den hellige Landse; i **Semo Sancus'** Tempel de saakaldte *orbes ænei* (Bronzesfade) og Tanaqvils Nok. *Sacra* kunde udenfra betrætes og berores igjennem et Bronzesprinkelværk, kaldet **Secespita**, formod. af Gitterstængernes Form. — Dette var Tempelsacrariet. *Huussacrariet*, *Huuscapellet*, som ofte fandtes i en Stormands Domus eller Villa, indeholdt ogsaa Gudebil- leder, formod. Familiens Penaler, og foligelig tillige et Nøgalter, *ara* eller *arula*. Om *Heius'* *Huussacrarium* i Messana see **Verr. 4, 2.** Tropisk om Curiet. **Cic. pr. Mur. 39;** og Byen Cære kaldes træffende *sacrarium p. romani*. **Liv. 7, 10.**

4. *Ara, Altaria.*

Ara (opr. eahver Forhśining, af ἄρω, hoiner. Kritz til **Sall. Jug. 79**), ethvert Alter i Alm., uden Hensyn til Størrelse, Materiale eller Cultus, lige fra en Himmelguds frit- staaende, colossale Heialter, med forhøiende Fundament, Trap- petrin og Ringmuur, og ned til en underjordisk Guddoms, en *Plutos* eller *Hecates* lave Offerdansk, der stod i en gravet Fordybning, og stundom blev tilkaastet fra den ene Offerfest til den anden; dog især Nog- og Libationsalteret umiddelbar foran Tempelcellens Billedstøtte. *Pro aris et sociis pugnare*,

at kæmpe for Huns og Hjem, eg. for Venaternes Alster, der enten stod i et førstilt Huussacrarium eller i Cavædium (Hu-ssets indre ubedækkede Hal), samt for den til Larerne indviede Årne i det nærmere ved Hovedindgangen anlagte Atrium. *Ern. Clav. Cicero* og *Krigh til Sall. Cat. 52.* Mere spesielt, syndigt og flangfuldt, og derfor især udkaaret af Digtere er det Plurale Altaria (uklassisk er Sing. Altare, Adjektivform af *altus*, altsaa en forhøiende Indretning), opr. en Slags Ildkurv opstillet ovenpaa det udenfor Templets Façade staende Ara, for paa den at opbrende Exta; men langt oftere betegner det et heelt Brændalter, der naturligvis var høiere og anseeligere end Røgalteret og kuns indviet til en Himmelgud. Øste bruges begge Ord isleng. *Liv. 10, 38.*

5. *Sacrum, Sacrificium.*

Sacrum (Adj. *sacer* af *ἄγιος*, sp. *asp.* erstattet ved s.), alt hvad af Pontifexerne paa Statens Vegne var indviet til en Guddom, og var blevet dennes Ejendom, f. Ex. et Alster, en Billedsstotte, et Offer, og ofte (metonymisk) den gud-indviede Offerhandling, Offringen, især i Talemaad. *sacra facere, obire, perpetrare*, og det mere poetiske *sacrificari*, offre med Iver; sædvænl. Plur. *sacra* f. o. s. v., fordi der taltes om en combineret Offring til flere Guddomme, sjeldnere *sacrum* f. og kun om en førstilt Offring til en enkelt Gud, medens det derimod langt oftere hedder *rem divinam* end *res divinas facere*. *Sacra* kan naturligvis ei, saaledes som *hostia* og *victima*, forbindes med *immolare, mactare, cædere* o. desl. — **Sacrificium**, blot Offringen, ofte i Prosa med *facere, perpetrare* ect., men formaaes af Digtere som mattere og metrisk uhandeligt.

6. *Sacrificare, immolare, mactare, parentare, litare, perlitare, libare.*

Sacrificare (sacer-facere), eg. giøre Noget til et **sacrum**, hellige, indvie; **donum** (coronam ell. pelvim auream) **Junoni** **Liv.**, for saavidt Synon. til det næsten poetiske **sacrare** og det prosaiske **consecrare**; især at hellige et Offerdyr o: at offre; **bovem deo**, eller uden Objecter. Det udtrykker alle Offringens Aeter, men er i den klassiske Prosa næsten fortrængt af **saera** eller **sacrificium facere**. — **Immolare** (in-mola), opr. at bestroe Offerdyrets Myg med mola salsa, men stedse synecdochisk at offre (hvideligt med Jagtagelse af det hele Offerritual). Pythagoras bovem **Musis immolasse dicitur**. Cic., ogsaa uden Objecter, men i Prosa aldrig tropisk, imm. aliquem ultioni suæ er en Barbarismus. — **Mactare** (freqv. af **mactus**, Particip. af det tabte Verb. **magere** = **magnum facere**, augere, hvormed **magis**, **major** (**magior**), **maximus** (**magissimus**) er beslægtet), præsteligt Udtryk om Offerdyret, eg. at give det større Værd ved umiddelbar for Slagningen at overgyde dets Vand med Vin og Mægelse; men for at undgaae vanhellige Ord, **cædere**, **icere**, **jugulare** ect., blev det = dræbe, alslive Offerdyret. **Sjelden** = virkelig at offre til Guderne, men oftere tropisk i høiere Stil = at opoffre, tilintetgiøre (aabenhjært og koldblodigt); aliquem testimonio, ogsaa **summo supplicio** m.; **jus civitatis** m. Cic. — **Parentare** (ali-cui re aliqua), at bringe sine Forældre (parentes), Frender eller Venner et Gravoffer af Skueretter; og da man fordum havde offret Krigsfanger paa faldne Frenders Grave, trop. i det lidenskabelige Sprog for alicujus mortem ulcisci. **Parentemus Cethego**. Cic. **Regi** (Hieronymo) sangvine **conjuratorum**. **Liv. 24, 21.** I Betydn. laudare mortuum bliver det en Barbarismus. — **Litare**, foræld. lutare,

Freqv. af **Luo**, beder, betaler. **Deo hostia lit.** er altsaa eg. = at høde til Guden ved det bragte Offer og derved tilfredsstille ham. Man søger at give det „offre tilfredsstillende, offre lykkeligt“ d. e. saaledes, at den tjenstgjørende Extisper erklærede Segnene for gunstige. — **Perlitare** = egregie, pulcerimic litare. **Primis hostiis perlitatum est.** Liv. — **Libare** (i Udspring, Grundbetydning og Construction = λειψω), hælder oven af, udgyder draabeviis, eg. blot om Fluida, merum, lac, mel o. s. v., som af Offerbægeret hældtes første Gang paa Offerdyrets Vand, anden Gang i Alsterilden, eller som man, forend Maaltidet begyndte, dryppede paa Spisebordet med de Ord: *libo tibi - - - - ! accipe v. sume libens!* o: at bringe et Drikoffer, Libation. Poetisk ogsaa at offre Gjenstande, der i Deelbarhed lignede Fluida, som thura, baccas, formod. med Begreb om from Mviagtighed.

7. *Hostia.*

Hostia (sc. *pecus* fem. Adjektivform sands. af det foræld. *hostire* i. e. æqvare; qvod dii per illam hostiantur, id est æqui et propitii reddantur. Serv. **Aen. 2, 156**), et *Soneoffer*, ogsaa ethvert Renselsesoffer og Maadsførselsoffer. **Victima** (sandsynligst af *vinco-victum*, eller maaskee af *vincio*, fordi det var prydet med Vandebind, *vitta vinceta*), i begge Tilfælde det højtideligere og kostbareste Offer til Tak for Seier, Livsredning eller anden opnaaet Lykke. Denne Forskiel mellem *Soneofferet*, *hostia*, og *Takofferet*, *victima*, tagttages temmelig noie i den klassiske Prosa. **Hostia maxima** var det taalmodigt lidende Faar, **Vict. max.** var den modige og i Sydeuropa ofte skionne Tyr. Maaskee netop derfor staer *hostia* aldrig trop. om Mennesker, og sjeldnen *victima*. (Decierne hos **Cic. Fin. 2, 19** være ret egentlig *victimæ humanæ* til *Tellus*). Den danske Trope

"at blive et Offer for en Sygdom, for sin Ubesindighed" giv
ves stedse morbo absumi, temeritate sua perire ell. desl.

**S. Ostium, janua, foris, valvæ, limen, janus, porta,
cataracta.**

Ostium (maaskee contr. f. ositum af os. gen. oris, foræld. osis), eg. Munding, Gab, fluminis, portus, specus, meget ofte trop. Gadedør, ogsaa Stuedør, Kammerdør, eg. blot Døraabningen, Nummet mellem Dørstolperne, Postes, men undertiden uegentlig selve den bevægelige enkelte eller dobbelte Dør. Dem. ostiolum ligeled. med dobb. Betydn. — **Janua** (sandsynlig for ianua af det foræld. Praesens io), det egentlige Ord for Gadedoren paa et privat Huus; opr. blot Giennemgangsstedet, Døraabningen, ligesom det tropiske ostium; men endnu oftere den virkelige Dør, dog sædvanslig kun en enkelt Dør ell. Heeldør = foris (sing.); januam pulsare, refringere o. s. v. — **Foris** (maaskee af φυρίς, æol. for φύρις dem. af ἡ φύρα), det egentlige Ord for Stuedør, Kammerdør, forem cubiculi. Cie.; dog ogsaa Gadedør, f. Ex. Liv. 6, 34, hvor det synes = forem januæ; Plur. **Fores**, de dobbelte Døre eller Fløje paa en sædvanslig Gadedør; ogsaa om Portfløje, fores portæ objicere. Liv.; fjeldnere om Tempeldøre, som hos Liv. 40, 2, Tempestas — forem ex æde Lunæ — raptam tulit, enten den ene af Tempeldørens Fløje, eller maaskee en Heeldør; undertiden tropisk om enhver Lem ell. Slabning, som Mundingen paa en Fisleruse, Flyvehullet paa en Blitube. Plin. — **Valvæ** (volvo), Fløidøre, hvis enkelte Fløje, fores, bare valvataæ : atter lode sig slaae sammen, som undertiden hos os Boutildøre og vinduesslodder; om Pragtbygninger og Templer; ogsaa Altandøre eller store Binduer, der naaede til Gulvet i Spisesale og Selskabssale, Tricliniis og oecis. —

Limen (af Stammen i **limus** = obliquus, transversus), Twærtstykket, Twærtreet o: Dørtaerskelen; noigtigen l. inferum, modsat l. superum, Overdelen af Dørkarmen; undertiden i affectfuld Stil som kraftig Trope for Indgang. **Cic.** pr. Cluent. 6. O audaciam singularem! — non timuisse — limen cubiculi ect. om en Moder, som ægteede sin Datters fræsklæde Mand. — **Janus.** (Efter Nogle ligesom janua af ire, medens Janus, foræld. Dianus, den italiiske Solgud, og Diana, foræld. Jana, Maanegudinden, betragtes som Formation af døs), en Hæveling, Længang eller Tunnel til offentlig Færdsel fra en Gade ind i en anden, især ind paa Forum igjenem de omringende Bygninger. Af disse marmorklaede Forumporte eller Forumportaler rummede den brede, pragtfulde **medius janus** Noms Pengebazar, (Beverelerercontoirerne, mensas), formod. i sine tvende **Sidemures** Nischer; **Livius 2, 49** bruger ogsaa Ordet om den ene af Carmentalsportens tvende jævnfødes staaende Buer. — **Porta** (maafsee af aperio eller dets foræld. Primitiv perio-pertum **Priscian.** med samme Vokalstilte som i **toga** af **tego**), altsaa eg. **apertura**, Portaabning, Portrummet (**sauces portæ**) ind til en By, Leir, Villa, men ei til en Købstedgaard; undertiden trop. for Portfliene (**portæ fores**). **Liv. 23, 18,** (Isalca) moliri portas (**Casilini**) parat; og **24, 46** imber — strepitum molientium portam exaudiri prohibuit; begge Steder Portfløiene, som man enten vilde sprenge eller løfte af de Pander, **cardines feminae**, hvori de dchiede sig paa Tapper; men hos **Liv. 27, 28** er **porta** = **Cataracta**, æ, Faldgitteret, som Portvagten med Tallier halede op til Mandshøide.

9. *Foris, foras.*

Foris og **foras** (af fer-o, φέρω; abl. og acc. maafsee af et foræld. Adj. **forus**, udført o: udvendig), altsaa = in

ell. a foris partibus og ad foras partes, stedse som QdV. **Foris** forudsætter et verb. qviescendi; intus og domi, undertiden ogsaa intra vallum, intra murum og overalt ethvert begrænset Rum danner Modsetningen, og efter dennes Beskaffenhed gives det: ude, udenfor, udenpaa, i Byen, udenbyes, udenlands o. s. v. **F. coenitare**, ofte at være i Selstab, i Øftenselsstab. **Studia delectant domi, non impediunt foris** (i vort offentlige Liv). **Cic.** Nucum intus corpus et foris lignum (det Træagtige). **Plin.** 15, 28. — **Foras**, udad, ud, modsat intro, fordrer et verbum movendi, extrahere, excludere, evocare, seducere etc. Aliqvid foras dare, give ud, som et Skrift; filium foras mittere. **Cic.** En nærmere Localbestemmelse i Ablativ kan følge med; ædibus, porta foras se proripere.

10. *Obex, pessulus, repagula, sera, vectis, clavis, claustra; aperire, patefacere, pandere, claudere, occludere, obserare, recludere, reserare.*

O b e x (for objek), en Glaa eller Træstang, især en større, til at stænge indvendig for Stadsporte, undertiden ferratus, belagt med Jernskinner for at modståae Stiksaven, som i Cremona. **Tac. Hist.** 3, 30; maaslee, ligesom hos Grækerne, bevægelig i den ene Portpille og fastholdt i den anden ved en βάλανος (see ved Repag.). **Trop.** om Samniternes Barricader af Træstammer og Klippestykker i Hulveiene ved Caudium. **Liv.** 9, 2 og 3. — **Pessulus** (πέσσαλος), en Nagle, af πήγυμι, πήξω), en mindre Glaa eller Skodde af Jern for mindre Gadedøre, saavelsom for Kammerdøre; sædvanlig anbragtes de indvendig, ofte tvende i Tallet, i ældre Tider simpelere, til at skyde for og fra med Haanden, senere ogsaa kunstigere, indsluttede i en bedækt, fast Laas (**claustra**), saa at de kun subdita eller immissa clave funde obdi fo-

ribus og reduci. Døren havde ei noget udvendigt Nøgle-hul, men undertiden en bronzebeslagen Glug, stor nok til at indstikke Haand og Nøgle, og indvendig fra at dreie Slaerne for eller fra. Paa Skabe og lignende Giemmer var Laasen altsaa anbragt udvendig. Da Mechanismen i den antike Laas er ubekjendt, funne pessuli maaskee stundom have været Klinker, og claustra den saa simple Klinkelaas med løs Nøgle, som endnu højt og her er i Brug. — *Re pagula, orum* (pago foræld. for pango, hvad igjen kan skydes for), twende større indvendige Dørslaer, især for valvæ; maaskee uddroges de hver af sin Dørpille, mødtes midt for Døren og forbantes saavel med denne, som indbyrdes, ved den græsle βάλανος d. e. en huul Jernbolt med indvendige Skruengange, som, indstukken gjennem Døren og Slaerne, passede saa noie i Hullet, at den hverken uden- eller indenfra lod sig uddrage uden ved Hjælp af en struedannet Nøglepig, βαλανάγρα, bogst. Agernsanger. (Salmas. in Sol. og Becker). Trop. *omnia repagula pudoris perfringere*, Sædelighedens Skranker. Cic. — *Sera* (af sero, ui), et løst Tværtræ eller Dørstang, enten fordi den med Enderne blev indstukken i Dørstolperne (*inserebatur*) eller fordi den holdt Dørfløiene sammen (*conserebat fores*); egentlig kun en mindre obex, der toges bort og efter flettes for, demere, eximere, og addere, apponere, medens det hed obdere pessulos foribus; i Prosa sjeldent. — *Vectis* (veho), et Haandspiger; trop. = sera, mest hos Digtere. — *Clavis κλεις*, dor. og digammeret κλαφίς, ligesom κλεις af κλειώ, oprind. et Lukkeredskab, derfor den indvendige Portbom eller Tværstang; Liv. 27, 24. *Claves portarum qvum magistratus (arretinos) poposcisset, negantibus iis comparere, --- ipse alias claves omnibus portis imposuit;* paa ingen af Stederne er Taleen om Nøgler, men om de bortlistede obices portarum, som

erstattedes ved nye; dog langt østere den antike Nøgle, der var førere og fortære end vore, og blev betragtet som Lukkeverktøj, netop som det islandiske Lykill af Liúka, og Schlüssel af schlæfjen. Aldrig tropisk; Alperne, Italiens Slagbom v. Bangeled, Alpes, claustra Italiæ. Flor; Sutrium, Nøglen til Etrurien, claustra Etruriæ. Liv.; ingenlunde clavis Etruriæ, clavis locorum. — **Claustra** (af claudio; Sing. claustrum uklass.), som Supinale paa trum ethvertsomhelst Lukke, ikke allene i snevrere Betydn., f. Ex. alle de omtalte Dørbomme, Slaaer og Skodder, især den antike Laas med ubekjendt Mechanisme, men viistnok med Nøgle og indvendige Slaaer; men i Militærsporet ogsaa i videre Betydning hvad der lukker for et Land eller Farvand; Nøglen dertil. **Cur excessit** (Philippus) faucibus Epiri claustrisqve illis inexpugnabilibus super Aoum amnem ----? Liv. 32, 21. — **Aperire** (maaslee af ad (med udstødt d) og perio, perire, foreld. for pario, parere), bogst. at aabenbare (bære ø: føde), bringe for Lyset. I saa Fald staar det stedse tropisk, men nærmest sig dog mere den forældede Grundbetydning, hvor det bruges om det Ulegemlige, ap. sententiam, studia, consilia, cagitationes ect., end naar det saa hypsigt siges om alskens legemlige Gienstande i Betydn. at aabne, aabne for (i alm. med Lempe og en vis Langsomhed eller Betænksomhed) ikke allene ovenfra ved at hortage et dækende Lag, i Modsetn. til operire, fontes, puteos, fundamenta, caput magistratibus, corporis partes (blotte), testamentum, epistolam (Cic. ad Att. 6, 3), men ogsaa fra Siden af, fores, iter, ostium, regionem, ludum, asylum ect., og selv nedenfra: dispulsa sole nebula aperuit Diem. Liv.; Taagen havde naturligvis svævet lavere end det ovenfra nedstrommende Daglys. — **Patefacere**, aabne aldeles, slaae op paa vid Gab, paa vid Væg, og lade staae aaben. Saas-

ledes er viam, iter ap., bane en Giennemgang, hvor ingen forhen var (i Prosa ei om et virkeligt Veianlæg); viam incendio ap. Liv., gjennem en Forhugning; ferro iter ap. Sall. viam, iter patef., rydde og aldeles aabne en spærret Vei; revocato præsidio, qvod in faucibus erat, Dardanis iter in Macedonia patefecit. Liv. 31, 34. Os ap. er nødvendigt for Taleren, os patef. uanständigt; men aures, oculos saavel aperire, som det stærkere patefacere. — Endnu stærkere er pandere (maafkee af det tilsvarende Neutrumb patere med indslukt n og d for t. Martini), at aabne til en betydelig Bidde, og det med Lethed, fordi Kraften er langt større end Modstanden. Ordet bruges meest af Digtere, især om Naturgenstande; men anvendes ogsaa med Held i Prosa. Træffende siger Plin. rosa se pandit, da Blomstens Omfreds bliver langt større end Knoppens; men pyxidem p. er en Urimelighed, og portas ell. fores p. allerede en poetisk Frihed. Planities, mare panditur v. se pandit siger mere end patef. Cornua, aciem, agmen p. synes ogsaa at male det Lette og Utvungne i Evolutionen, fremfor porrige, extendere ell. desl. Dette Begreb gienkiendes Liv. 21, 37, torridam incendio rupem ferro panduut: med Jernvægger eller maafkee med Dolabris udvide de Klippeklosten (let og rasf, da den var skørnet); endvidere i Tropen (Liv. 4, 15) nulla merita cuiquam ad dominationem pandere viam: Fortjenester kunne aldrig aabne nogen Dødelig en slagen Landevei (frit Riorind) til Voldsherskab. — Claudere ($\alpha\lambda\alpha\text{F}\bar{\imath}\zeta\omega$ f. $\alpha\lambda\bar{\imath}\zeta\omega$), ikke alene at laase, lukke i Laas med Claustra og Clavis, som forem cubiculi, men ogsaa i vidtudstrakt Bethyd. Lukke, spærre; aures; hiems Alpes; mare; desuden ofte prægnant = includo, circumcludo, indelukke, indlukke, indringe; snart beskyttende: palpebræ pupillas. Cic. forum porticibus. Liv.; agmen eqvites claudunt, d. e. de ikke

blot mæschere sidst i Colonnen, men dække den og holde den sammen, hvad der bestemtere og stærkere betegnes ved agmen **cogunt**; snart angribende: **Romani Capuam operibus.** — **Ocludere**, lukke for, tillukke, stærkere end **claudio**, men noget forældet. **Cic.** har dog **servo furaci aliquid occi.**, og **tabernas occi.**; iøvrigt fun hos **Comiker.** — **Obserare** (**ob-sera**; **serare** eksisterer ej), eg. **apposita sera**, at tilstænge en Dør indenfra; friere om enhver (trofast) Tillukken og Tillaasen indenfra; ikke trop. og overalt ej hos **Cic.**, **Cæs.** og **Sall.** **Ut limen intrarunt, foribus obseratis, cubantem** (**Dionem**) invadunt. **Nep.** **Scalas ferentes in publicum obs.** **Liv.** Nedgangen til Gaden fra Overværelserne. — **Recludere**,aabne og oplukke det virkelig tillukkede saaledes, at det Indre kommer tilsyn; poetisk, kraftigere **Syn.** til **aperire**; stundom brugt af **Solvold.** Prosaister, men blot tropist. **Tac.** (om **Tiber**): **Neque frustra (Socrates) affirmare solitus est, si recludantur tyrannorum mentes, posse adspici laniatus et ictus.** — Endnu stærkere og spesiellere **Reserare** (re med ophevende **Betydn.** ligesom i **recludere**), mods. **obserare**, eg. **res. fores, ostium**, som vare vel forbarede med en Sera eller andet Lukke; tropist undertiden med stor Vægt: „**Dicite palam ---- Reseratae aures sunt**”, figer den forbittrede **Philip** til sine Sønner (**Liv. 40, 8**), for hvil gienstige Bagvaskelser han længe med Flid havde lukket sine Øren. Størkt er ogsaa **Ciceros** Udtysk (Phil. 7, 1) **reserare exteris gentibus Italiam** (ved, paa **Antonius'** Begiering, at astakke Hæren, Landets trofaste Seræ et Obices).

**11. Conclave, cubiculum, coenaculum, coenatio,
triclinium, exedra.**

Conclave (Objectivform af con-claudio), den mest omfattende Venævn. paa ethvert med Bægge og Loft, altsaa fra alle Sider afdækket Huusrum, maaskee i Mod. til Atrium og Cavædium, Storstuer med Loftaabning; bruges om alskens Kamre, Stuer og Sale, men især om Stads værelser og Spiseværelser (triclinia). Ferunt, *conclave — ubi epularetur Scopas, concidisse.* Cic. — **Cubiculum**, ethvert mindre Værelse, saavel det, hvori man om Dagen arbeidede i No, som oftest henstrakt paa sin Divan (*cubans in lecto*), som især Sovkammeret; mere bestemt *cubicula diurna nocturnaque*. Plin. Ep. 1, 3. Sovkammeret kaldtes senere ogsaa *c. dormitorium* ell. subst. *dormitorium*. — **Coenaculum** (*coenare*), et Overværelse, undertiden i et Domus brugt til Giestekammer, som oftest i en Insula et Leieværelse for simplere Folk, ikke sjeldent som Digteren Martials Tagkammer, mange Trapper i Veiret; saaledes kaldet, fordi Familiens daglige Spiseværelse havde i en ældre Tid været ovenover Stue-Etagen; men Betydn. Spisestue er forældet. — Ordet maa ei forbyttes med **Coenatio**, en, først hen i Reisertiden brugelig, stor og ofte utrosig pragtsfuld Spisesal i nederste Stofvaerk; Plinius talte i en Frigivens Coenatio tredive svære Stoler af det kostbare Onyxmarmor; en anden, med høie Stoler af det guldgule numidiske Marmor, maler Juvenal 7, 182-3. — **Triclinium**, opr. de tre Borddivaner (*τρεις κλίναι*), i Forening opstillede paa de tre Sider af det quadratformede Spisebord. Triclinium sternere hos Cicero, er at opstille alle tre Divaner med Tilbehør af Tæpper, Hynder og maaskee selve det elegante Bord; en enkelt Borddivan hedder stedse *lectus*, *lectulus*, i fornødent *lectus tricliniaris*. Østere tropisk: en fornem Romers mindre Spisesal nede i Hu-

set, dobbelt saa lang, som bred, for at rumme efter Længden flere tricliniske Tasler, og halv saa hei, som den sammenlagte Længde og Brede; øste flere i Tallet, anlagte efter Værstiden, verna og auctumnalia mod Sønden, hiberna mod Vesten, æstiva mod Nord. — **Exedra** (εξέδρα), i en Porticus blot en halvrund Niche i Sidemuren med Sæder; i et Huus var det et firkantet Conversationsværelse (Cic. N. D. 1, 6), med lignende Nicher og deri anbragte Sæder, dog ei lecti til at ligge paa; vel snarere halvrunde Lænestole, hemicyclia (Læl. 2), eller maaskee cathedræ supinæ af flint Fletværk. Plin. 16, 37.

12. *Victus, cibus, esca, cibaria, alimenta (tum), nutrimentum, penus.*

Victus, Levemaade (som vor Almue tager dette Ord) o: Mad og Drikke. Antigonus quotidianum victum Eumeni amoveri jussit. Nep. *Victus vestitusqve.* Cic. *Victus atqve cultus.* Nep. Alc. 11, hvor *cultus* betegner et cultiveret Livs øvrige Fornødenheder. I videre Forstand er *victus* den hele Livspleie og Livsnydelse, altsaa omrent = Levnet, Levemaade, det hele private Liv i Mod. til *vita*, den højere Livsvirksomhed eller det offentlige Liv. *Nec ego victum nec vitam illam* (i Nom) *colere* o: tolerare, possum. Ogsaa om Dyrene; snart Mæringsmidlerne allene, snart deres hele Økonomi. — **Cibus** (ubek. Oprind.; henføreres af Nyere til det platthydske kiven, = det nordiske landsske fifte o: nedsvælge), fast Fode (mod. *potio*), den naturlige, simple, tillabet eller utilabet; derfor ogsaa Dyrenes Æde. *Homines cibum capiunt, sumunt, adhibent; bestiae c. qvarunt, capessunt, arripiunt v. s. v.* Terra fert cibos. Cic. *Homini cibus utilissimus simplex.* Plin. 11, 53. — **Esca** (edo, esum), en tillabet Met, Mad, *potio* ude-

lukket; ei om Dyr undtagen i Betydn. Lokkemad, der tillaves og sættes for dem som en Met. **Dii nec escis nec potio-**
nibus vescuntur. Cic. — **Cibaria,** orum, afmaalt, men
i Alm. utilstabet simpel Frøde, **cibus demensus;** til Soldater
øste blot Hvede; Nationer af Proviant for Mennesker og af
Foder for Dyr. (Miles) ferre plus dimidiati mensis ci-
baria. Cic. Hispanis Duplicia cibaria dari jussa. Liv.
24, 47, o: duplex frumentum. Derfor tilfeies af og til
molita eller cocta. Deraf panis cibarius, Grovbrød, eg.
Commisbrød, Nationsbrød til Slaver. Cic. Derimod Edu-
lia (Adj. edulis af edo), lækkre og udsøgte Fødevarer,
Mundgodt. Sjeldent, men ægte lat. Ord; ogsaa est. **2 Decl.**
Pro eduliis — certum statumque exigeatur. Svet. Cal.
40, hvor Talen ei kan være om en Accise af uundværlige
Levnetsmidler. — **Alimenta** (alo.), de blot nærende og
altsaa til Livets Ophold nødvendige Levnetsmidler, baade Mad
og Drifte; med eet Ord Næringsmidler. **Captivis egen-**
tibus alimenta clam suppeditare. Liv. **26, 33.** Sing.
Alimentum, Næring (abstr.). Multum est alimenti in
lacte. Cels. Ogsaa trop. alimenta rumoribus addere.
Liv. — **Nutritmentum,** Næring og tillige Pleie for Børn.
Hos Klass. fun tropisk: educata hujus (epidictici gene-
ris) nutritimenti eloquentia est. Orat. **13.** — **Penus** (sands. af penes; altsaa opr. locus interior; i Vestatemplet
et lønligt Sacrarium, i private Huse om de velforseglede For-
raadskamre — **cellæ penariæ** — i Bygningens Indre om-
kring **Cavædium**), næsten altid metonymisk — saadanue For-
raadskamres hele Indhold, eller Familiens Oplag af alskens
Huusholdningsartikler, især esculenta et potulenta; saale-
des fornemlig hos Comiker, som den stadige Gjenstand for
Slavernes Mapserier. Cicero i den flygtige Definition **N. D.**
2, 27, indskrænker Begrebet til Spisevarer. I Formen pe-

nus, oris, forekommer det hos Colum. 12, 4, maaske ogsaa hos Horats, allene om Salgama (Saltmad), der opbevares i Husholdninger, ellers forskrives til disse. Annonæ proposit (homo avarus), portet frumenta penusque. Epist. 1, 16. 72.

13. Coena, jentaculum, prandium, merenda, ferculum, convivium, epulum, epulæ, daps, dapes, comissatio.

C o e n a. (Uvis Opr.; est. Plutarch simpelst hen af *κοινή*, fordi Familien var samlet; ester Boss, af *ἴσιν*, *epulum*, da t erstattedes ved en Guttural, som i quatuor af det doriske *τέττρος*). Familiens daglige Hovedmaaltid; i den ældste noisomme Tid, da Prandium ikke brugtes, ved den sjette Time 9: Kl. 12; senere, med sine tre Afdelinger, gustus, fercula og mensæ secundæ, sædvanlig ved den niende Time; dog i farvelige Huse sandsynlig først ved Solens Nedgang. — **J e n t a c u l u m**, den tidlige lette Frokost for Børn og hvem der ellers ikke kunde eller ikke vilde gaae fastende til Prandium; sædv. Frugt og Brød ell. Ost og Brød; hos Grækerne Brød dyppet i Vin; af jentare, ester Döderlein Freqv. af *ἰαίνω*, qbæger. — **P r a n d i u m** (est. Fest. *προεύδιον*, Formiddagsmaaltid), Frokost, tildeels varm, en **Dejeûné dinatoire**, ved den sjette Time, hvorved man dog ei maa tenke sig Familien samlet. — **M e r e n d a** (ester *Ισιδορ* sammentr. af *meridie edenda*), blot en ældre og langt sjeldnere Bencænelse paa Prandium. — **F e r c u l u m** (for *fericulum* af *fero*), et Bæreredslab, især en Guds eller Halvguds Bærefarm i *pompa circensis*; ligeledes en Baare, hvorpaa Seierstegnene frembarres i et Triumphhtog, men med den stigende Overdaadighed brugt metaphorisk om en Balke eller Plade af samme Størrelse som selve Spisebordet, paa hvilken flere sammenhærende Nettter, kunstigt ordnede af Struc-

tor, blevé paa een Gang indbaarne og stillede paa Bordet. Dog staer det sjeldén om Bakken for sig allene, der sædv. hedder *repositorym*, f. Ex. *rep. quadratum, testudineum, citreum* o. s. v.; men temmelig ofte, mest i Plur., metonymiſe om de saaledes frembaarne prunkende Unretninger eller Opdækninger i det egentlige *Coena*, ikke om en enkelt *Mad*, endnu mindre om utillavede Fødevarer; at give en Fattig en *Mad*; at klobe en *Mad* Fish; blot *cibus, pisces*; ogsaa med aliquid ell. desl. Augustus (for at esterligne den gamle Farvelighed) *coenam ternis ferculis præbebat* o: tre Opdækninger, ikke tre Netter. Svet. *Multos morbos multa fercula fecerunt.* Sen. Man skal ei spise hos Rigmand, qvi fercula pro congiariis numerant. Id. — **C on - vi - vium** (*vivo*), bogst. Livsnydelses-Samfund, ikke, som Epulæ, blot hvad man falder et Ædegilde, men et Gjæstebud i bedre Forstand o: et sammenbudet Selskab eller Vennerlag, *in quo non minus animo, quam ventre convivæ delectarentur.* Nep. Attic. 14, og hvorom Horats kunde udraabe:

O noctes coenæque Deūm! - - - - -

Sermo oritur non de villis domibusqve alienis,

Nec, male neene Lepos saltet, sed etc. Sat. 2, 6.

Et saadant Begreb saae i Ordet fra den frugale Oldtid af, og er ikke indtvunget af Cicero, naar han bemærkede **Sen. 13**, og ad **Fam. 9, 24**, at denne Venævnelse paa et Gildelag var ædlere, end Grækernes *συμπόσιον* og *σύνδειπνον*. — **E p u l æ** (est. Gisning af Perotti, for *edipulæ* af *edo*), veltillavede Netter, lækker Mad i Overslod, dog uden Drikkevarer; *inter vinum et epulas; vino epulisqve sopitus.* Liv.; *vino et epulis oneratus.* Sall. Ofte collectivisk et overslodigt og prægtigt Maaltid med alt Tilbehør, for Øvrigt uden Hensyn til Tid, Sted eller Selskab; undertiden endogsaa om det religiøse Festmaaltid (*epulum*); ogsaa trop.; **avidum**

hominem ad has discendi epulas recepi. Cic. — **Epu-**
lum, et religiost Festmaaltid, f. Gr. det bekjendte **epulum Jovis**, der stedse holdtes i det capitolinske Hovedtempels Localer. Liv. 5, 52, især som Slutning paa **Ludi romani** og de umiddelbar følgende **L. plebeii**. Liv. 25, 2, 29, 38, 33, 42. Senatorerne og Magistraterne vare Giester, Pontifices og senere **Epulones** Directeurer, medens Folket enten var Tilstuer, eller maaskee ogsaa her trakterede sig selv, som det gjorde i **Anledn.** af det allerførste **Lectisternium**, Liv. 5, 13, og ved Indstiftelsen af **Ludi Apollinares**, Liv. 25, 12. **Epulum** hedder ogsaa det Folkegilde, der senere hen, som en Efterligning af hūnt religiøse Maaltid, blev af en rig Privatmand bekvæst til Gre for en afdød Slegtning (**epulum funebre** efter **Ludi funebres**), eller i **Anledn.** af et Triumphstog, eller som en Tilgift til **Munera**. **Unum** (munus gladiatorium) ante cætera insigne fuit **T. Flaminini**, quod mortis causa patris sui cum visceratione epuloque — quatriduum dedit. Liv. 41, 28. — **P. Licinii** funeralis causa --- **Ludi funebres** in triduum facti; post ludos **epulum** etc. Liv. 39, 46. — **Daps** (foræld. Nom. **Dapis** af det digammerede Δαΐς, opr., ligesom dette Ord, Mad, Maaltid, esca), deels Offeret, betragtet som et Gudermaaltid, **dapem pro bubus facere**, nemlig til Jupiter og Vestra, i Møietiden, piro florente. Cato 2 R. cap. 131-132; deels Offermaaltidet, som Presterne og andre Vedkommende nød. Liv. 1, 7. Plur. **Dapes** (collectivisk), det fedte, kostelige Maaltid; sterkere Synonym til **epulæ**; endogsa om gruelige Retter, et Thyeses-Maaltid, da Indtrykket forstærkes ved Contrasten. Det hele Ord, især Plur., er poetisk; mensas **dapibus exstruere**, for m. **epulis exstr.**, vilde i Prosa være Svulst. — **Comissatio** (comissari, den lat. Form af κωμάξειν), det egentlige Driflegilde, der fulgte paa Svirebro-

dres **Convivium**, og ofte nu paa Natten endtes eller varieres des med et sværmende Tog igjennem Gaderne; et Sidestykke til et græsk *κῶμος* (see Passow), men nok saa vildt. Som uforkammede **Comissatores** er **Salvius Otho** foreviget af **Sveton.** c. 6, og Curulædilen **Mancinus** af **Gellius** 4, 14. Et Convivium kunde være anstændigt; **Comissatio**, endskjønt ældgammel Skik, skjulte sig i Mørket og satte en Plet paa sin Mand. **Cicero pro Murena** 6 giver denne Udskeelse Plads mellem turpe **convivium** og **libido**, og er glad ved at den ei kunde paasiges hans Client, ligesom han **Philipp.** 5, 6 fordømmer **comissionis Antonianæ chorum.**

14. Fames, esuries, inedia, jenunium, jenunitas.

Fames (ubis Opr.; af Perotti og Beermann henført til *Φαγεῖν*; altsaa Trang til at spise), Hunger eller Følelsen af Trang til Føde, og det i alle sine Grader, som **condimentum eibi** og som **miserrimum mortis genus**; **integral famem ad ovum afferre**, den stærke, men ontfelige Appetit; **fame uti**, bruge Sultekuar. **Cels.**; **fame perire**, sulte ihjel. Metaphoren **fames auri**; **libertatis**; **audiendi o. s. v.** er poetisk; i Prosa, ligesom i Dansken, **sitis audiendi**. **Qvintil.**; **sitire honores**. **Cic.** — **Esuries**; misereri alicujus esuriei er Coelius' Udtryk **Cic. ad Fam.** 8, 1, hvor det ansees for et hidende Ord af Almuesproget, omtrent = Sult (en stærkere og mere dyrlig Attraa, end Hunger), Slugsult, en Folge af Mangel, men ogsaa undertiden af Vane eller Sygeslighed. Dette sjeldne Ord maa anvendes med Forsigtighed. — **Inedia**, enkelt Mands, sædv. frivillige, Afhold fra alle Næringsmidler — ogsaa om **Negulus Cic. Fin.**, og om **Trajan**, **Plin. Pan.**, kan det forstaaes saaledes — **Inedia vitam finire v. perire**, sulte sig ihjel, som Atticus hos **Nep.** Dig-

teren Silius Italicus. Plin. Ep. 3, 7, og Cremutius Cordes, Tac. Ann. 4, 35. — **Jejunium** (*jejunus*, fr. *jeūn*; hos Cic. *Synon.* til *inanis*, og maaſke af samme Stamme, nemlig *īvēω* ell. *īvāω*), Faste, Fastedag, Fastetid. (Decemviri Sacrorum) renunciarunt, *jejunium instituendum Cereri esse*, et id qvinto qvoqve anno servandum. **Liv. 36, 37.** (Efterligning af *μητεία*, Fastedagen i Athenen til Gre for Δημήτηρ Θεσμοφόρος. — **Jenunitas**, sjeldent i sin egentlige Betydn.: Tomhed i Maven, Fastenhed; men temm. ofte metaphorisk især om Tørhed og Magerhed i Stilen, en alt for vidt drevne *Tenuitas*, som Cicero stedse anseer for en Fejl; det Modst. af *Ubertas* og *Copia*. *Cavenda est oratori inopia et jejunitas.* Brut. 55.

15. *Bibere, potare, propinare, bibulus, potor, potator.*

Bibere (det ubr. *πιω*, redupliceret med blædere Labial), drinker, ganske i Alm. og uden Vibegreb; dersor om maadeholdne Mennesker og de mindre Dyr. — **Potare** (Freqv. af det ubr. *poo*, hvorfaf Particip. *potus*), driske vedholdende og meget, slubre i sig, som et større Dyr og metaph. som Dranken, der drinker for Lyst og over Tørsten. *Bibunt sobrii, potant ebriosi.* **Popma** (efter Plautus). **Bibunt aves.** Plin. *Potant asini.* Id, *Dare potatum bobus.* **Colum.** *Dare bibere homini.* Liv. (eg. Græcisme). — **Propinare** aliquid alicui ganske = *προπίνειν τινὶ τι*, at driske Nogen til ø: driske i Forveien af samme Væger, og derved opfordre ham til at tømme det, saaledes som Theramenes prophetisk drak Fædrelandets Fiende til i Giften. „*Propino tibi hoc pulcro Critiae!*“ lader Cicero ham sige; men omstrijder det strax nedenfor med det øgte latinske, men sjeldnere *præbibere*. *Vere ei, cui venenum præbiberat, mortem est auguratus.* Tusc. 1, 40. — **Bibulus**, mest

poetisk og det især om Gjenstande, som let trække Vædste i sig. *Charta b.*, Plin. Ep. 8, 15, ikke juſt Trækpapir, men løſt Skrippapir, hvorpaa Skriften løber ud; hos Horats et Par Gange spøgende „*bibulus Falerni*” om et Menneske, hvis Hals, som man ſiger, trækker godt. — **Potor** (uden Hensyn til Drikkens Beskaffenhed), en Person, ſom drikker ideſig og med Lyst, poetisk Ord; aqvæ p.; Rhodani p. Hor. Ved Contexten kan det blive = *potator* (ſjeldent plautinſt Ord), der i ſig ſelv betyder Drunker, Drikkebroder. *Acres potores*. Hor. Sat. *Potores certaturi*. Plin. H. N.

16. *Haurire, sorbere, torbillare, ducere, obducere.*

Haurire (maafkee af ἀρύω, hvad allerede Beckmann og Voß antog), eg. øſe (med et Nedſlab); undertiden metaph. uddriſſe, tømme rafſ og begierlig. *Mulsi potionem h.* Plin. H. N. — **Sorbere** (φορέω, omsat og ſibilereſ), indſøbe umiddelbar med den halv lukkede Mund, ikke allene med Skee, ſom Romerne ikke fynderlig brugte; drikke langſomt og med et viſt Welbehag. *Simul flare sorbereqve haud facile est*; Ordsprog om det ſlik Modſatte. *Galea haustum aqvam sorbere*. Curt. 5, 13. *Crudum ovum s.* Plin. H. N. *Animalia, qvibus continui dentes, sorbent, ut eqvi, boves*. Plin. H. N. Deraf Demin. *sorbillare*. *Cyathos s. Ter.*, pimper, nipper idelig af ſit Glas. — **Ducere**, ſom ſtørkere Synonym til sorbere er aldeles poetisk; i Proſa fun om Luftens Fluidum; aerem d.; spiritum d. Cic. — **Obducere**, et Par Gange om den kieſke, men rolige og foldblodige Uddriſken. *Socrates venenum ut sitiens obduxit*. Tusc. 1, 40; og om den ſamme: *potionem publice mixtam, non aliter qvam medicamentum immortalitatis obduxit*. Sen. de Prov. 3. Hausit vilde her have

betegnet en lidenslæbelig Hestighed, som hos Liv. 30, 15, om Sophonisba: *poculum impavide hausit.*

17. *Potus, potio, potatio, potus. ebrius, ebriosus, temulentus, vinosus, vinolentus, ebrietas, ebriositas, crapula.*

Potio og **Potus**, begge klassiske, have egentlig alle Betydninger tilfælles, saavel den abstracte Grundb. en Drikken, som de twende concrete Betydninger, haade den mere omfatende Drikke, Drikkelse, modt. Mad, og den snebrere en Drik **o:** en Portion Drikke; men *potus*, først ret gængs i Selv-alderen, bruges sjælden abstract, og endnu sjeldnere om en tilberedt Drik, som Lægedrik, Giftdrik og desl., der næsten stedse hedder *potio*. *Accepto poculo (Cluentia) in media potionē exclamavit, se maximo cum dolore mori. pro Clu. Immoderato potu atque pastu obstupefieri.* Cic. (Ernesti) = immoderate potando, umaadelig Drikken; men det plinianske Udtryk om Dyr ad potum ire, venire, lader sig ogsaa tage concret = til Vandingsstedet, til Vand. Mad og Drikke, *cibus et potio.* Cic. *Cibum potionemque capere.* Liv.; sjeldnere *cibus potusque.* Tac. *Dulcicula potio,* såd Suppe til en Syg. Tusc. 3, 19. — **Potatio**, Sviren, eller coner. et Drikkelag; sjeldent, men hjemlet af Cic. hos Qvint. i den mesterlige Skildring af en Svireklub: *Videbar mihi videre alios, intrantes, alios exeuntes, partim ex vino vacillantes, partim hesterna potatione oscitantes etc.* — **Potus** (Madv. § 110, 3 Num.), som har drukket meget, men dog endnu ikke er ganske usikker til Forretninger; *bene potus redieram,* siger Cic. ad Fam. 7, 22, og dog læste og skrev han: *Ennius ipse pater nunquam nisi potus ad arma prosiluit dicenda.* Hor. Epist. 1, 19. Ved Contexten kan det blive næsten = *ebrius*;

pransus, potus, oscitans. Cic. om Clodius; **spectator — potus et exlex.** Ars poet. — **Ebrius** (af bria ɔ: potulum (βρῶ), eller efter Nyere af e-bi, bibo; i begge Tilsfølde = der har pokuleret), beruset, drukken, mod. **sobrius** ɔ: se-ebrius, dog snarere begejstret og salig, som man figer, end legemlig overvældet. Men uagtet dette mildere Begreb kan den danske Trope: beruset af Lykken, af Glæde o. s. v. kun i Poesi gives med ebrius; (*Cleopatra*) *fortuna dulci ebria.* Hor. Od. 1, 37. — **Ebriosus**, som ofte er ebrius, d. e. drifsfældig, forfalden. **Ebriosis ova noctuæ per triduum data in vino, tedium ejus adducunt.** Plin. 30, 15. — **Temulentus** (af det halv foræld. temetum, stærkt Drif), stærkt beruset, og derover ør og fortumlet, fra Sands og Samling. **Rex Istrorum (Carmelus) temulentus ex convivio raptim a suis in eqvum impositus fugit.** Liv. 41, 4. **Britannicus temulentos convictus ignorans.** Tac. Ann. 13, 15, (om Nero's larmende Sviregilder). Ogsaa om den Druknes sandesløse Tale og Adfærd; processit (**Gabinius, Consul**) ---- pressa voce et temulenta: Med sit tykke Mæle og sin forstyrrede Snak. Cic. in Sen. 6. — **Vinosus**, Biinelsker, viinkær, som gierne kiffer, eller endogsaa har kippet for dybt i Biinglasset. **Laudibus arguitur vini vinosus Homerus.** Hor. Epist. 1, 19. sjeldent i Prosa. Qvi modice vinosi erant; memores fuerant fugæ. Liv. 40, 4; mildere Udtryk end **ebriosus** og **Vinolentus**, der betegnede Fylderiet og Fuldkabtet i dets hele Plumphyd; umaadelig drifsfældig, overstadig drukken. Grækernes Regel: aut bibat aut abeat, billiger Cicero, ne sobrius in violentiam vinolentorum incidat. Tusc. 5, 41. Qvamvis sis vinolentus et furens. Phil. 2, 28. **Thraces vinolenti homines.** Nep. Alc. 11. Hermed er da følgende Substantives Betydning bestemt: **Ebrietas**,

en begeistrende Nius, en Perial, blot en forhvet Hilaritas. Quid non ebrietas designat etc., hvilke Ideer giver den ei. Hor. Epist. I, 5. Ebriositas, Drifsfældighed. Vinoientia, en stærk Lidenslab for Viin, og dens Følge, dyrlig Fuldslab. Temulentia (foreld. og kun brugt af Plinius), Niuse, som en temporair Bildelse ell. Forrykthed. M. Antonius (i sit Forsvarsskrift for Drukkenstab) approbabit plane, qvanta mala per temulentiam terrarum orbi intulisset. Plin. H. N. 14, 22. Androcydes ad Alexandrum Magnum scripsit: vinum poturus, rex, memento te bibere sangvinem terræ; ---- Qibus præceptis si ille obtemperavisset, profecto amicos in temulentia non interemisset. Id. 14, 5. — Crapula (*κραπύλη*), en stærk Nius og dens Efterveer, Døsighed, Slovhed o. s. v. Edormi crapulam, inqvam, et exhala. Cic. Phil. 2, 12. Nondum convivii crapulam exhalasse. Verr. 3, 11. Postero die tandem ex somno pleni crapulæ surrexerunt, id qvod serum erat. Liv. 33, 48.

18. *Ganeo, heluo, nepos, asotus.*

Ganeo, en fuldendt Vellystling, baade Fraadser, Dranfer og Skirrlevner tillige, der driver Dagen hen i et Ganea (ogsaa ganeum, γάνεον, af γάνυμαι, gotter mig), en stæmelig Forening af en Restauration og et Bordel, beregnet, som det synes (Liv. 26, 2), for Standspersoner. Cincinnatus ganeo (Gabinius, Consul). Cin. Sen. 5. Plura dixi, qvam Dicendum fuit, in furiosissimum atqve egen-tissimum ganeonem. (Clodianeren Gellius, der pantsatte sine Bøger for Viin). Cic. Sest. 52. — **Heluo** ell. Hel-luo (est. Fest. aspir. f. eluo, den som skyller Alt over Bord, sætter Alt overstyr; efter Lindemann af ἀλέομαι, stripper; altsaa = Krogænger), en Ødeland af Hang til Fraadseri og

Drukkenstab, eu umættelig Fraadser og Dranker. Ille heluo, natus abdomini suo, non laudi atqve gloriæ. In Pison. 17, om den for sine overdaadige Giestebud og Driflegilder berygtede Gabinius. — **Nepos**, nepotis. (Efter Scaliger, uagtet Genitivernes forskjellige Quantitet, af νέπους, ὁδος (af νέος), et Barnebarn; ironisk en Bedstefaders-Son; est. Fest. p. 178 ed. Lindem. et tusciss Ord: „Nepos luxuriosus a Tuscis dicitur etc.” og forskelligt fra hiint græske (siculiske) νέπους; see Müll. Etrusk. I. D. Pag. 13 og 277), i ethvert tilfælde = Ødeland af ungdommelig Letsindighed, der tilsetter sit og sine Forældres Gods, og opfylder Sagnet, at efter en Samler kommer en Spredter. Cic. pro Quintio 12: qvis tam perditus ac profusus nepos, non adesa jam, sed abundante etiam pecunia, sic dissolutus fuisse, ut sicut Sex. Nævius? (Klageren). — **Asotus** (ἀσωτος af ἀσώζω), eg. redningsles; en aldeles fortapt Sandselighedens Træl, han være den raa Drukkenbolt, eller den forsinde Gourmand. Kun hos Cicero, som skildrer begge Arter af Asoti. Fin. 2, cap. 7-8.

19. Testa, urceus, oenophorum, cupa, culeus, dolium, orca, seria, lagen, situla, sitella, amphora, cadus, urna, hydria, congius, sextarius, triens, cyathus.

Testa (efter Perotti og G. Voss, f. tosta (argilla), brændt Leir), almindelig Bencevnelse, dog mest hos Digtere, paa Alt, hvad der forsærdigedes af dette de Gamles Yndlings-Materiale, saavel Teglstenen, som den fineste Base; i Prosa temm. sjeldent: de tanto patrimonio testam, qua sibi petat ignem, non reliquit. Auct. ad. Her. 41. Som Synonym til **cadus** og **amphora** er det aldeles poetisk:

O nata necum, Consule Manlio - - - - pia testa,

Hor. Od. 3, 21.

— **Urceus** (Adjektivform af **Oreca**), en mindre Kruske eller Krus, sedv. af brændt Leer (*terra cotta*), med een Hæk, især til at øse Vand; beskrevet af Martial i Epigrammet **Urceus fictilis**:

Hic tibi donatus panda ruber urceus ansa;
Stoicus hoc gelidam Fronto petebat aqvam.

Endv. Ars poet. 22. Demin. **Urceolus**, et lille Hænkekrus, f. Ex. til at ombyde Calda ell. Frigida; fuldst. **urceolus ministratorius**. Mart. 14, 105. Sex urceoli stode til Stads paa den fattige Poet Godrus' Consolbord. Juv. 3, 203. — **Oenophorum**, ordret: et Kar til at føre Viin i paa Meiser; efter Dünzer til Hor. Sat. 1, 6, 109, „Weinschlauch“, efter Freund „Weinbehälter, Weinkorb“; men i det mindste hos Juv. 6, 426 er det snarere en Viindunk, ell. en stor Meiseflaske paa en Urna o: et halvt **Amphora**, som til Læsernes Forbauselse sættes paa Bordet for den mandhaftige **Domina**, istedetfor en sædvanlig lagena. Ogsaa hos Mart. 6, 89 er det aabenbar = magna lagena. — **Cupa** (κύπη, en Huling, en Fordybning), hørte til Inventariet i en **Cella vinaria**; det synes at have været en stor, oven til videre Standertonde eller Ballie af Træstaver (*Tabulis*; Pall. 1, 18; Plin. H. N. 16, 10). I flere saadanne paa et Muursteens Gulv henstillede cupis gicerede den raa Most. Pall. l. c. Dersor **vinum** — **de cupa** = Ungviin, slet Viin. Cic. Pis. 27. Det danske Ord en Kype (dyb Farvekiedel), maaskee ogsaa Ordene Kube og Kop, stammer derfra. — **Culeus** (κολεός ion. κοὐλεός, et Fang (*receptaculum*), især en Balg), en stor Lædersæk til Viin ell. andre Fluida. Nep. Eum. 8; tillige Nomernes største Vædskemaal = 20 Amphorer = 160 Congier, altsaa i cubisk Indhold 26109,05 parisiske Duodec. Kubikommmer. — **Dolium** (est. Döderl. Dem. af **doga** (et Kar), δοχή, δεξομαι; est. Schwend. f. **duilium**, fordi det

var føret, en Form som dog ei omtales), en stor Steenkrukke, undertiden paa 25 Amphorer eller 200 Congier, paa hvilken den unge Viin, efter den første Gjæring i **Cupa**, henvastes (condebatu^r), for endnu bedre at afgjæres og foredles. Endnu i Plinius' Tid vare Dolia af Leer, da de modsettes de i Alpegnene brugelige Træsønder (H. N. 14, 21). At de ei lignede vo're Tønder med Sidespunds, men vare bugede Bojaner, maaskee stundom styrkede med Jernbaand (**Circuli**), er allerede temmelig klart af den Maade, hvorpaa disse Kar, der som oftest stode nedgravede i Jordens, indvendig begedes, først de fyldtes med ny Most, Colum. 12, 16; og denne Formodning bekræftes ved et i Villa Albani bevaret **Dolum** paa 18 Amphorer, rundt som et Græskar, og fun en Palme, d. e. tre Tommer, vid i Mündingen. Winckelm. 2 D. Pag. 69. — **Doliolum**, en mindre Steenkrukke, en lille Bojan. **Sacra condita in doliolis** — **defodere**. Liv. 5, 40. Til et lignende Diemed betjente man sig ellers af Amphorer. Nep. Hann. 9. — **Seria** (maaskee af σερία, vas, som Cantherius af κανθήλιος), en Steenkrukke til Viin, noget mindre end **Dolum**; eft. Colum. 12, 53 ogsaa til Fleskesalting, altsaa, i det Mindste i dette Tilfælde, rimeligvis dannet som en Bojan med vid Münding. Seriae paa 7 Amphorer Rum nævnes af Columella; maaskee havdes endnu større, da det ansaaes for et Prodigium at de bleve bortflyttede af en Kildebæk. Liv. 24, 10. — **Orcæ** = ὄρκη, ogsaa ὄρκη, en Steenkrukke, mest til salsamenta. Hor. Sat. 2, 4. 66; undertiden til gjærende Viin; i Størrelse mellem seria og amphora. Sæpe orcae servore musti ruptæ sunt. Varr. R. R. 1, 13. — **Lagena** (ἢ λάγηνος), en Viindunk ell. stor Viinflaske af Terracotta, stundom maaskee af Glas, med Hals og tvende Øren. Paa Lagenæ ligesom paa Amphoræ afdæpdes den færdige Viin og forsegledes til bequem Opbevaring.

og af disse lagenæ skienedes den enten umiddelbar i Bægerne, eller sædv. først i Crateret for at spædes med Vand. Paa Størrelsen nær, lader der sig ei angive nogen væsentlig Forskiel paa dette *Hunsgeraad* og *Oenophorum* — *Laguncula*, en Flaske, der i Størrelse nærmede sig vores Bouteiller; *Vinum parvulis lagunculis in tria genera (homo sordidus) descripserat.* Plin. Epist. 2, 6; ogsaa en Jagtflaske: *Cum venabere, licebit, auctore me, ut lagunculam, sic etiam pugillares feras.* Id. 1, 6. — *Situla* (henføres snart til sitire, snart til *σαρτειν*, forsyne), en Vandkrukke eller Vandspand af ubestemt Form: *extrahere puteo situam.* Anth. Lat.; paa et Øschjul hos Vitr. 10, 9 vare disse Spande af Bronze og *congiales* ☺: de rummede Ottendedelen af et Amphora eller 163 par. Duodecimalommmer. Wurm Pag. 123. — *Sitella* (Dem. af *Situla*), faldes i Comitterne den Ugne, hvorf Malet paa Tribus ell. Centuria prærogativa uddroges. Liv. 25, 3; Cic. de N. D. 1, 38. Deraf Talemaaden sortes *conjicere* ell. *dejicere* sc. in *sitellam*, hvilke Ord dog ogsaa kan tilspies. — *Amphora* ($\alpha\mu\phi\sigma\epsilon\omega\varsigma$), en toret, langagtig Kruske af brændt Leer, undertiden af Glas, i det Hele vaseformig, men sammenkneben imod Mundingen og forneden tilspidset, for at den kunde nedskættes i Kieldergulvet i dertil anbragte Huller (saaledes som man i Pompeii fandt nogle Amphoræ staaende med deres Indhold, en Hentørret, sortebruun Viin. Winckelm. 2 D. Pag. 71); sædv. anvendt til den afgicerede Viins fremtidige Bevaring, og for saavidt af forskellig Størrelse; men som Maal for Fluida = en rom. Kubikfod = otte Congier eller 48 Sextarier. — *Cadus* ($\delta\chi\acute{a}\delta\omega\varsigma$, en Kruske, af $\chi\acute{a}\delta\epsilon\tau\varsigma$, at rumme), en Viindunk med smal Hals, der lukkedes med en Prop (turbo); ei som Amphora forsynet med Øren; nedenom næsten fugleformig med en flad Basis; som *vas vinarium* af vilkaar-

sig Størrelse; som største græsse Flydenhedsmaal == amphora attica ell. metreta == $\frac{1}{2}$ rom. amphora ell. 42 Congier; i Prosa efter Plinius' Exempel noiagtigst om græsse Wine, ligesom amphora om romerske: J. Cæsar triumphi sui coena vini Falerni amphoras, Chii cados in convivia distribuit. H. N. 14, 15. — Urna (est. Barro af urinari, at dukke, qvod urimantur in aqua haurienda), ligesom Situla, Sitella og Hydria, epr. en antik Brændspand ell. Vandspand, men ligesom disse ogsaa brugt som Lodspand; Formerne var mangfoldige, men selv ved dette simple Husgeraad stedse smagfulde. Materialet var sædv. Bronze; Sølvspande med saa yndig Cælatur, at de fristede Verres, henstilledes sandsynlig fyldte med Vand paa et Abacus i Mørheden af Vinkrateret; Verr. 2, 19, hvor de anføres mellem Taffel-Apparater; Herculanum von Mour u. Barré, deutsch bearb. 5 B. Pag. 40 og 6 B. Pag. 69. Som Maal holdt Urnen $\frac{1}{2}$ Amphora == 4 Congier. — Congius (*κογχη*), Maal paa flydende Sager, lig den atheniensiske *χοῦς*, rummede 10 rom. Pund Vand o: $\frac{1}{2}$ Amphora o. s. v. — Diota (*διότη*, *δίσ-οῦς*), en toget Krukke; blot hos Hor. Od. 1, 9 latiniseret som spøgende Bencevnelse paa et Amphora. — Ampulla (amb-olla), en Slags Flaske, med to Øren og en snever Hals (Plin. Ep. 4, 30); forneden omrent som en Destilleerkolbe, udvidet i en Munding, der varierede i mange smagfulde Former; sædv. forserdiget af Terracotta, undertiden af Glas, Onyx, ogsaa af Læder; Ampuller brugtes især i Badene til at bevare de kostbare ætheriske Olier, og da undertiden bagter til Vin, for at forhøje dennes Smag: super coenam modicam in ampulla potiunculam sumebat. Svet. Dom. 21. Desuden tjente de til Sminkeflasker; deraf Metaphoren projicere ampullas (svulstige Udtryk). Hor. A. P. 97. — Sextarius (sextus), $\frac{1}{6}$ Congius == 27,19 par. R. Comm. Duod. M.

Ligesom en As deeltes i 12 Unciae, saaledes blev Sextarien deelt i 12 Cyathi, hvorved efter opstod elleve forskjellige Maal:
1. Cyathus. 2. Sextans. 3. Quadrans. 4. Triens. 5. Quintuncus. 6. Semis. 7. Septunx. 8. Bes. 9. Dodrans. 10. Dextans. 11. Deunx og endelig den hele Sextarius. Af disse Maal var dog kun det ene et virkelig Driftekøf, nemlig **Triens**, der i forskjellige Former rummede 4 Cyather eller Trediedelen af en Sextarius, og hos Romerne gialdt for et Bæger af Middelstørrelse, medens det hos os vilde være til de allerstørste Viinglas, de saakaldte Romere. Deraf „*potare amethystinos trientes*“. Mart. 10, 49, og **Crebro bibere trientes.** Id. 1, 107. Derimod var Cyathus, ligesom sin græske Navne, ingenlunde et Drifkebæger, men en langskæftet Øse, lig en Punsekøf, bestemt til at fylde den vandblandede Vin af Kummen (**Crater**) i Bægrene; Ordet fortrængte den øgte latinske Bencænelse **Simpulum** ell. **Simpulum**, der kun holdt sig i det præstelige Sprog som Navn paa et Libationskar. Som Maal var Cyathus, efter det Foransørte, $\frac{1}{12}$ Sextarius = 2,26 Kubiktommer. Ad cyathum stare, være Mundskjenk. Svet. Sammenlign Hor. Od. 1, 29. **Navia sex cyathis, septem Justina bibatur.** Mart. 1, 72; thi paa en Persons Sundhed tomtes et Bæger fyldt med saa mange Cyather, som der var Bogstaver i Personens Navn.

20. Crater, poculum, calix, scyphus, cantharus, capedo, capis, patera, ciborium, carchesium, scaphium, cymbium, culillus, trulla.

Crater ell. **Cratera** (κρατήρ αφ κράννυμι), Blændingskummen, hvori Vinen blev spødet med Vand; simplere af Terracotta, der dog kunde blive kostbare ved Cælatur af udmaerkede Kunstuere (*Vasa sumia*); andre af Bronze eller

ædle Metaller, f. Ex. Sølv med forgylde Sirater; sædv. vaseformige med Sødegreb eller Hanke, og en smagfuld Understilling (*πονηραθήριον*), der snart var løs og af et andet Stof, snart forenet med Krummen. Størrelsen vilkaarlig: urnæ crater capax nævnes som overord. stor. **Juv. 12, 44.** — **P o c u l u m** (*Poo*), almindelig Bencænelse paa ethvertsomhelst Drifkebæger; en Pokal. Deraf in poculis. **Cic.** == inter pocula, inter potandum. — **S c y p h u s** (*σκύφος*, af *κύω*, rummer, eller af *κύπτω*, huler), et Herculesbæger, sædeles stort Offerbæger eller Libationsbæger, som det brugtes af Prætor urb., naar han aarlig offrede ved Hercules' Ulter, Ara maxima. (Serv. til *Aen. 8, 278*); et Minde om det kolossale Træbæger, hvoraf Heroen havde drukket. Ogsaa i Libers Templer fandtes Scyphi (Plin. *32, 12*); dog maaskee blot som Anathemata. Formen ubekjendt; en oval vilde stemme med Sagnet, at Hercules brugte sit scyphus som Skib, og den vilde give Plads for saa store Cælatur-Compositioner, som Kreopagiterne og Orestes' Dom (Plin. *1. c.*). At det ei løftedes i Hanke, men ved at gribe om Foden, synes rimeligt af Virgils *impedit dextram scyphus* og af Modscætningen til det hankede Cantharus. Ogsaa som Gildebægere nævnes de som vældige **P o c u l a**, ophidsede Drankeres Vaaben: *in convivium* (Verresfesten) *Sext. Cominium protrahi jussit, in quem scyphum de mann jacere conatus est.* Verr. *4, 10.* **Scyphis pugnare Thracum est.** Hor. Od. *1, 27.* Argentei scyphi urnales plus minus er maaskee en Overdrivelse af Petron. c. *52.* Ofte vare de Gienstanden for berømte Cælatorers Kunst og en Verres' Lyst; f. Ex. med Guld-Reliefs paa Søligrund, ell. Sølv-Reliefs paa Guld. Plin. *1. c.* og Verr. fl. Steder. — **C a n t h a r u s** (*κάνθαρος*), et stort, rundt Drifkebæger, Kruus eller Kande, udbuget i forskellig Smag, med udvidet Mand, een ell. to Hanke og lav Fod;

opr. kun brugt til Bacchustjenesten og derfor af Kunstnere ofte givet denne Gud i Haanden; efter Sagnet først profaneret som Drifkebæger af Gajus Marius, der hemmelig sammenliggende sig selv med Fader Liber, og sin cimbriske Triumph med det indiske Tog. Val. Max. 3, 6. Plin. 33, 11. — **Calix** (κύλιξ, καλύπτω); Calices Kalk, der under mangfoldige Forandringer dog stedse vare formede som en Blomsterkalk d. e. klokdedannede, altsaa ikke ulige vores Biinglas, kun stedse med lav og flad Basis; aftegn. i Beckers Gallus og i Kärchers Handzeichn. — **Calathus** (καλαθος), hos Colum., Virg. og Hor. et Mælze- ell. Biinberger, dannet som en Liliekalk, med udvidet Mand. — **Patera** (af pateo, formedelst den store Bidde), en rund og meget flad, næsten pandeformet Øfferskaal paa serdeles lav Fod; suart med et enkelt, horizontalt fremragende, ofte smagfuldt udarbeidet Skæft eller Greb; suart med tvende ophoiede Hanke; til det Vieband, hvormed Øfferdyret bestænkedes; til at gyde Biin imellem dets Horn ell. til at opfange dets Blod; ogsaa i Badene og til forskieligt huusligt Brug, iblandt Andet som Drifkeskaal.

*Ipsa tenens dextra pateram pulcherrima Dido
Candentis vaccæ media inter cornua fundit.* AEn. 4, 60-61.

Pateræ filicatæ (Cic.) ell. hederatæ med udgravede Bregnæblade eller Bedbendelsv. og med Basreliefs paa den indvendige Bundslade. — **Carchesium** (καρχησιον, est. Atheneus f. κερχ., af κερχυσ ion. f. κεγχρος, et Hirsekorn; formedelst den hirsekornformige Cælatur), et Øfferbæger til Bacchustjenesten; forekommer ofte paa gamle Mindesmærker; stedse paa lav Fod; sædv. mere vidt end dybt; om Midten sammenknabet; med tvende Sidehanke, der begynde fra selve Bunden og hæve sig højt over Bægerets Mand; ei brugt hos Romerne, skjøndt oftere nævnet af Virgil og Ovid. — **Scaphium** (σκαφιον; σκαφη, Trug, Baad), baadformig d. e. oval Drifkeskaal.

Seaphia cum emblematis (paaloddede Basreliefs). **Verr.** 4, 17. — **Cymbium** (Dem. af κυμβη, *cymba*), ligeledes baadformig Øfferskaal, ogsaa Drikkeskaal, men mindre og paa hoi Fod (*cymbia procera*. *Macrob.*); tredie Priis ved Bedroningen. **AEn.** 5, 267.

Cymbiaqve argento perfecta, atqve aspera signis. (Emblematis).

— **Ciborium** (κιβωτίον, Frøhuset paa den ægyptiske Maakande, *Nymphæa Nelumbo Linn.*), en stor Pokal af lignende Form.

Oblivioso laevia Massico

Ciboria exple; - - - - - **Hor. Od.** 2, 7.

— **Capedo** ell. **capis**, *idis* (*capere*), et mindre Øfferbæger (Cic. Parad.); est. Liv. 10, 7. Pontificatets Attribut; maaskee undertiden formedesst den stærkt fremragende Hank ligt et Simpuvium. Hos Plinius og endnu senere Forf. mellem kostbare og sjeldne Drikkebægere. Demin. **Capeduncula** N. D. 3, 17, et simpelt, fattigt Øfferbæger af saadan Form.

— **Culullus** (Dem. af *Culeus*, eller dog beslægtet med dette Ord), kun hos **Hor. Od.** 1, 31 og A. P. 431. Eft. Scholiasternes Paafstand opr. Vestalinders og Pontifexers Øfferbægere af Terracotta; i saa Hald Pokaler af lignende Form, store og kostbare og kun for Rigmaend; maaskee dog blot en spøgende Bencevnisse paa dreye Drikkelar = smaa **Culei**, omrent som naar Drikkebrodre vilde forlange en Ottning ell. desl. for et stort Glas. — **Trulla** (sync. Dem. af *Trua*, en Grydeslev, Skumfkee, τρύω). Eft. de Flestes Forklaring en Slags Cyathus ell. Øse med Skaft til at fylde Biin af Crateret i Bægrene. Ern. Clav.; Heind. til **Hor. Sat.** 2, 3, 144. At det ogsaa var et Drikkebæger af en noget lignende Form, med fremstaende Hank eller Greb, synes dog rimeligt deels af den uhyre Luxus, man drev dermed, deels af

det til en Øje alt for større Stof (campana. Hor. l. c.; murrhina. Plin.). Erat vas vinarium ex una gemma pergrandi, trulla excavata manubrio aureo. Verr. 4, 27. Trullam murrhinam trecentis talentis emtam fregit. Plin. 37, 2.

21. *Culeus, uter, saccus.*

Culeus (see Nr. 19), en stor, af flere Skind sammenføjet Sæk til Fluida. — **Uter** (besl. m. ἥτρον, imus ventrī, Underlivet fra Næven til Vestestedet), en mindre Læder-sæk til flydende Varer; endnu meget brugelig paa den pyrenæiske Halsvee. Ligesom i Oldtiden benyttede Spanierne disse **Utres** endnu i Frihedskampen mod Napoleon, som Svømmemaskiner ved Overgang over Floder. Egentlig er det kun et enestående sammenføjet Geddeskind, paa hvilket Hassen og de tre Been ere frastaarne, medens det fjerde tjener deels som Tand til at drikke af, deels til at oppuste den tomme Bælg. Imperavit qvam plurimos utres atqve etiam culeos comparari. Nep. Eum. 8, hvor atqve etiam viser, at culei sjeldnere bruges i Fælten. Sallust har ved en lignende Lejlighed blot utres et alia aqvae idonea. Jug. 75. — **Saccus** (*σακκος*), en Læredssæk, Pose; tumens hordeo. Phædr.; s. nummorum. Hor.

22. *Lanx, patina, patella, catinus.*

Lanx (ubis Opr., maaskee ligesom lancea, et Langspyd, saaledes lanx et Langfad, af det celtiske „lang”), et Stegefad, undertiden af overordentlig Størrelse, saa at de kaldtes mensæ. Plin. 33, 11. Rotundas curvet aper lances. Hor. Sat. 2, 4; et heelt Wildsvin som caput coenæ. Alt før Sullas Tid fandtes i Rom over 500 lances

e centenis libris argenti. Lances filicatas (med Bregnestøv) eiede Atticus; med kunstig gjennembrudt Rand. Plin. I. c. — **Patina** (pateo), en flad Skaal ell. dybt Fad med Laag, baade til at koge og til at fremsette Maden i; østere fætiles end æneæ, men af kostbart Arbeide. Derfor:

— — — grandes rhombi patinæque

Grande ferunt una cum damno dedecus.

Hor. Sat 2, 2. 95-96.

— **Patella** (af Sideformen patena, Dem. patenula, patella, som af catena som catenula, catella), en mindre Patina. Nec modica coenare times olus omne patella. Hor. Epist. I, 5. — **Catinus** ell. **Catinum** (siculisk κατινον), en ørt Patina, dog dybere, da de ogsaa brugtes til Jurulenta; undertiden med Laag, altsaa en Slags Terrin; af Terracotta; thi sorte og røde Catini omtales; oprind. simple, men senere, da Luxus fordrede dem store og kunstigt forarbejdede, indtil 400 Sestertia (?) værd. Heind. til Hor. Sat. Pag. 352, dog uden anført Hjemmel. (Mullum) porrectum magno magnum spectare catino. Hor. Sat. 2, 2. 39.

Immane est vitium

Angusto vagos pisces urgere catino. Hor. Sat. 2, 4, 77.

Demin. **Catillus** brugeligt.

23. *Lectus, cubile, thalamus, stratum, torus, grabatus, sponda.*

Lectus (af ΛΕΧΩ, lægger), et kunstigt Leie, blot for Mennesker, ikke alene **L. cubicularis**, den egentlige Seng, eller rettere Sovesøpha med højere Ænderside (Pluteus) og lavere Forside (Sponda), men ogsaa **L. lucubratorius**, Studeresøphaen, og **L. tricliniaris**, Borddivanen, lavere og kun med eet Endestykke. **Lectulus** ikke sjeldent i alle tre Vetydninger, med Deminutivets sædvanlige Bibegreber. — **Cubile**

(*cubare*, ligge, for at hvile), et naturligt Leie og Hvilested, især et Matteleie; baade for Mennesker og Dyr. *Mihi est — cubile terra ere Anacharsis' Ord.* *Tusc. 5, 32.* Aves cubilia sibi nidosque construunt. *N. D. 2, 52.* Multos in ipsis cubilibus semisomnos hausit flamma. *Liv. 30, 5.* (om Scipios Oversald paa Hasdrubals Leir). — *Thalamus*, fun tilladeligt i højere Poesi som ædtere Udtysk for *cibile* ell. *cubiculum*. — *Stratum* (sterno), eg. et Underlag ø: en Undermadrads, ell. metonymisk hele Leiet. *Qvies non molli strato arcessita.* *Liv. 21, 4.* om Hannibal. Tøvrigt fun i poetisk Stil. — *Torus* (formod. ligesom Adj. *teres*, og turunda [en Slags Nudel], af *tero* == *torno*), eg. en af de trinde Strengene i et Toug; metaph. om forskellige, mest tekniske Gienstande, f. Ex. et tilrundet Blomsterrabat; især øste, dog næsten allene hos Digtere, et svulmende Bolster, en Divanpude, der enten, ligesom vore saakaldte Træstere og Sophapoler, var heelrund, eller dog havde en trind Overflade; *toris — discumbere pictis.* *Æn. 1, 712.* I Prosa vælges *pulvinus* ell. *culcita*. *Qvæ (epistola) qvum jam accubanti in convivio esset data, ---- sub pulvinum subjiciens etc.* *Nep. Pelop. 3;* conf. *Sall. Jug. 71.* — *Grabatus*; p. l. (== *κράβατος*), et lavt og simpelt Sengested, en Loibenk med fire Fodder; hos Cicero (*Div. 2, 63*) saavel som hos andre Klassikler stedse em Slavers og de Fattiges Senge i Møds. til de Riges Lecti. Ibat *tripes grabatus*, et bipes mensa. *Mart. 12, 32,* i den humoristiske Skildring af den fattige Bacerras Flyttegodts. — *Sponda*, efter Isidor 20, 11, Sidesstykket i en *lectus*, især det lavere Forstykke i *lectus cubicularis*, i Møds. til Pluteus, det højere Sidesstykke ved Væggen: *in extrema sponda cubare.* *Hor.* (paa Kanten af Sengesjælen; hos Digtere synecd. den hele Seng eller Borddivan:

- - - Autem jam se regina superbis
Aurea composita sponda, mediumque locavit.

AEn. 1, 702-3.

Opr. ubek.; i Anledning af Isidors Forklaring funde man giette paa suspenda, som funda deriveres af fundere; thi Undermadrassen hang i bemeldte Sidestykker paa Gjorde: institæ, (Gjordene), qvibus sponda culcitam ferebat. Petron. c. 97.

24. *Stragulum, peristromata, peripetasmata, aulæum, tapete, tapes.*

S tr a g u l u m (Adj. af *sterno*, substantivisk f. det ei sjeldne *vestis stragula*. Liv. 34, 7; 39, 6), eg. hvad der udbredes til at ligge eller sidde paa; et Divantæppe; ogsaa et Sengetæppe, saavel Undertæppet som Overtæppet, især det Første, der udbredtes umiddelbar over Sengemadrassen (*culcita*), medens det Sidste i næagtig Tale hed *operimentum* ell. *opertorium* (Cato R. R. 10; Sen. Ep. 87). Baade Senge- og Divantæpperne varer hos de Ælige og Fornemme af purpurfarvet Uld med prægtige Mønstre. Deraf gjorde en Zoilus sig syg, for at han kunde fremvise sine prægtige Sengetæpper:

Zoilus ægrotat. Faciunt hanc stragula febrem;
Si fuerit sanus; coccina quid faciunt?

— — — — — Vis fieri sanus? stragula sume mea! Mart. 2, 16.

Ifr. Tusc. 5, 21. At Sengetæpperne dog undertiden være af blødt Pelsværk, endogsaa af Muldbarpeßlind, beviser Plin. 8, 58. — **P er i s t r o m a t a** (Sing. *peristroma* foref. ei), græske ell. asiatiske Sengetæpper, endvidere Overtæpper til Senge; altsaa mere specielt end stragula: **C onchyliatis** (*conchylio tinctis*) Pompeii peristromatis servorum in cellis lectos stratos

videres. C. Philipp. 2, 27. — **Peripetasmata** (ud. Sing.; — περιπετασμα), hvad der udbredes trindt omkring ο: Tæpper ell. løse Tapeter, hvormed man prydede Bægge i Pragtværelser; maaskee brugtes de ogsaa som Gulvtæpper; fra de følgende aulæa lade de sig ei med Bestemthed skjelne; **Peripet. attalica** (Verr. 4, 12) ere saadanne Luxustæpper i asiatisk Smag. — **Aulæum** ell. oftere i plur. aulæa (ἡ αὐλαῖα, et allerede i græske Huse brugeligt Forhæng, af ἀυλή), i Alm. et, som det synes, større og sværere Tæppe (Spærlagen) med indvædede couleurte Figurer, deels til Forhæng for Kammerdøre ell. istedetfor Døre, deels, som i Mafsiens Giestebud, til Lofttappe ell. Baldachin over Taffellet, formod. hvor Trieliniet ei havde tectum laqueatum. Hor. Sat. 2, 8; Od. 3, 29. Ísær betegner aulæa det romerske Theatertæppe, sædv. prydet med Figurer af overbundne Nationer, hvilke, naar Tæppet ved Slutningen af en Act ophissedes for at dække Scenen, syntes at stige op af Jorden og løfte Tæppet:

juvat — videre, — ut
Purpurea intexti tollant aulæa Britanni.

Virg. Georg. 3, 25.

Et Syn, der endnu mere udmales af Ovid. Metam. 3, 111. Tollere a., at ophisse Theatertæppet af den Fordybning i Gulvet, hvori det under Forestillingen laae sammenrullet; det Modsatte hed premere a., at nedlade eller sække det, for ataabne Scenen:

Quatuor aut plures aulæa premuntur in horas,
Dum fugiunt eqvitum turmæ peditumqve catervæ.

Hor. Epist. 2, 1, 189-190.

Saalænge varede altsaa de Bataillescener, som afbrød det egentlige Skuespils Gang. — Tapete og Tapes, etis, hvilken sidste Nom. sing. dog er ubr. (ε τάπης), et Tapet ell.

lost Bæggebetræf, men ogsaa et Sengetæppe og et Gulvtæppe; figureret, og enten flosset (*villosus*), eller overskaaret (*tonsilis*, *ἀνρόμαλλος*), som hos os Klæde, for at erholde Glands (*Salmas. in Sol.*); ogsaa ofte af purpurfarvet Uld (*conchylatus*). Mest hos Digtene, og det i plur.

25. *Culcita, pulvinus, pulvinar.*

Culcita, en sædb. med Uld eller Fjer, i Leiren ogsaa med Straa fast stoppet Madras til de forsliellige **Lecti**: **Collocemus** (*aegrum*) in *culcita plumea*. **Tusc. 3, 19.** — **Pulvinus** (est. Nogles Mening Adj. af **Pulvis**, altsaa i den ældste Tid en Skindpude (*pulvinus scorteus*) fyldt med Sand), en blod, elastisk Pude, til privat Brug paa Senge og Borddivaner, i Portehaiser (*lecticæ*) og paa Theatersæderne (*Gradus*): *Lectica ferebatur, in qva pulvinus erat perlucidus Melitensi rosa fartus*. **Verr. 5, 11.** *Jacet — in lecto;* — *Effultus ostro sericisqve pulvinis.* **Mart. 3, 82.** — **Pulvinar**, sjeldnere **Pulvinarium**; **Liv. 21, 62** (maastke Adjektivform af *pulvinus*), eg. en Samling o: et Leie af Bolstre (see Madvigs Orddannelsesl.); fun om det prægtige Leie (*Lectus*), som i de fornemste Templer stod opredt, og paa hvilket Guden ved de daglige Skuemaaltider (*lectisternia*), som fremsattes den største Deel af Året, formodentlig blot tenktes at hvile; hvorimod man ved de overordentlige Lectisternier, som holdtes udenfor Templerne, virkelig lagde Billedstøtterne paa disse *pulvinaria* eller *lecti*. **Liv. 40, 59.** *Circa v. ad omnia pulvinaria staer dersor ofte trop. for circa omnia fana, in qvibus lectisternium majorem partem anni fieri v. esse solet* (**Liv. 36, 1; 42, 30**), dog fun ved Talemaaderne *supplicare, supplicationem habere, facere etc.*; derimod neppe i Forbindelse med *immolare, sacra v. rem divinam facere* og desl., for-

modentlig fordi de blodige Øffringer ei kunde foregaae i selve Tempelcellen ved Pulvinaria.

26. Camera, fornix, testudo, tholus, hemisphærium, lacunar, laquearia.

Camera ($\gamma \kappa \alpha \mu \alpha \rho \alpha$), ligesom Grækernes $\epsilon \psi \varsigma$, alm. Benævn. paa elhvert hvælvet Loft, hvoraf **fornix**, **testudo**, **tholus** og **hemisphærium** blot være Ørter med en indbyrdes forskellig Krumning. En saadan Lofthvælvning i et Bærrelse dannedes altid af krumstaarne Planker, som berøredes, og overdroges med Lag (coria) af Cement og yderst med Stuk, Vitruv. 7, 3; i større og mere massive Bygninger, som i Fængsler, Basilicer o. s. v., varer de maaskee af Steen, og hvilede ikke blot paa Sidemurene, men ogsaa paa Fornices d. e. i lige Afstand fremspringende Steenbuer eller saakaldte Grader (?), omrent som disse sees under Kirkehvælvninger (Sall. Cat. 55). Camera af enhver Art danner Modsatningen til **Lacunar**, det flade Pragtloft; endskjønt den i en mere overdaadig Tid selv blev **laqueata**, **bracteata**, **eburna**, d. e. erholdt fordybede Karl, Guldplætering, Elfenbeens Indlægning o. s. v. **Cic. Q. Fr. 3.** *Cameras quasdam non probavi* (i en Porticus paa Broderens Villa). **Lucerna de camera pendebat.** **Petr. 30.** *Camere more terram obumbrare.* **Colum.** (om espalierede Bünranker). — **Fornix** (undertiden **fornicatio**; **concret**), en langagtig Steenhvælvning, der dannede en huul Halvcylinder og forestillede ligesom en fortæbbende Nækle af enkelte Buer (see under Nr. 27), især i Hypogæer o: Kjelderetager. **Vitr. 6, 11;** **Plin. 33, 4** om Stoller i et Bjerghværk; neppe klassisk om en Camera i et Bærrelse ell. Tempel; see isvrigt Salmas, in Sol. 1215-16. — **Testudo** (*testa*), som Ordet viser, en skildpaddedannet og altsaa fladagtig Hvælvning; formod. hvad Vitruv. (6, 5) talder curva

lacunaria ad circinum delumbata (knækkede, nedtrykte); om større Sale, Basilicer og Templer; isvrigt af samme Materiale som enhver **Camera**. — **Tholus** = **θόλος**, Kuppenlen eller Kuglehævelingen over de temmelig sjeldne runde Templer, som Vestatemplet og Pantheon. Tholus var udenstil prydet med en frugtformig Knap, kaldet **Flos**; et Granatæble, Balmuehoved ell. desl.

**Par facies templi, nullus procurrit in illo
Angulus: a pluvio vindicat imbre tholus.**

Ovid, Fast. 6, 282-3.

— **Hemisphærium**, i et Svedebad (Laconicum) det hvælvede Loft, som nedenfra seet dannede en huul Halvkugle. **Vitr. 5, 10.** — **Lacunar** (Adjektivform af lacuna, en Fordybning), synes opr. et fordybet, med Stuk, Elfenbeen o. s. v. prydet Tavl i det horizontale Pragtloft, ligesom **Laqvearia** (Sing. laqvear af laqveus ubr.); egentlig bare de fremspringende Rammer, der netformig omgav Fordybningerne. Kun i denne Betydning kan Plinius sige: (laqvearia) transiere in cameras; in parietes quoque. H. N. 3, 33. Tablene bare undertiden løse (versatilia) og lod sig ombytte efter Behag, hvilket allerede lader sig giette af Ciceros: gladium e lacunari -- demitti jussit. Isvrigt staae begge Ord hypsigst syned, for det hele tectum laqueatum; laqvearia mest hos Digtere.

27. *Fornix, arcus.*

Fornix (sædv. hensørt til den ubekendte Stamme ($\pi\ddot{\nu}\rho?$)) i fornax og furnus; altsaa opr. en ovnformig Bygning. Den phantastiske Øsledning af **foris nitens** [opstræbende fra en offentlig Plads] giver i det mindste en Forestilling om Gienstanden), en fritstaaende Mindebue eller Gresbue af simpel Grundmuur; formodentlig ogsaa i sine ydre Omrids halvkredsformig, dog sædvanlig med gyldne Stand-

billeder paa sin Overkant; opført i Republikens Tid deels i et religiøst Hjemed, deels til Grindring om en Seier, og det netop af Seierherren selv: videt ad ipsum fornicem Fabianum in turba Verrem. Verr. 1, 7. Efter Aſcon. var denne Fornix opført paa Via sacra (tæt udenfor medius Janus ell. Indgangen til Forum) af selve Fabius Allobroꝝ, formod. til Minde om Allobrogernes Betvingelse. En lignende Fornix paa Forum boarium, og en anden i Circus Maximus vare reiſte af Proconsulen L. Stertinius — ne tentata qvidem triumphi spe — i Anledning af hans Held i Spanien. Liv. 33, 27. En Fornix paa Capitolium lige for Clivus capitolinus var bygget af P. Sc. Africanus fort førend hans asiatiske Fælftog. Liv. 37, 3. Ogsaa Verres' Græsbue paa Torvet i Syracusa kaldes fornix (Verr. 2, 63): in quo - - ipse ex eqvo nudatam a se provinciam propicit. Jævrigt er det Kunſtord om lignende aabne Buer: en Vandledningsbue, Brobue (Liv. 40, 51), en Udfaldsport i en Ringmuur. — **Arcus** (beslægt. med arx, arceo o. s. v., altsaa eg. et Værge), metaph. en Triumphbue fra Keisertiden, endskjondt en saadan fritstaaende Pragtportal, med sin Altika (en lav Overetage med Quadriger o. s. v.), stedse fremviste fir-kantede Hovedfaçader, og kun erindrede om Buens Form ved sine hvælvede Giennemgange, der i Allmindelighed bare tre, saaledes som paa Arcus Constantini, der endnu er til. Ogsaa ofte kun een, som paa A. Drusi og A. Titi. Foruden disse har Tiden staanet nogle andre Arcus triumphales saavel i Rom, som i Ancona, Nimes og flere Steder.

28. Sedes, sedile, sella, subsellium, scannum, scabillum, (scabellum, scamillum, scamellum), cathedra.

Sedes med sit Den. sedecula (Cic.), et Sæde ø: enhversomhelst naturlig eller künstig Siddeplads, saavel om en

Steen som om en Stol: *Lapis sedes* (fuit). **Ovid.** **Her.**
10, 50; (*ferunt*) *cæteros in sedibus suis (eburneis sellis)* trucidatos. **Liv. 5, 41.** — **Sedile**, i Prosa stedse et funstigt indrettet Sæde, hvad Form det end har: *Sedile apponere alicui.* **Gell.**; *sunt -- sedilia e marmore, quæ ambulatione fessos -- juvant.* **Plin. Ep. 5, 6;** især øste om *Theaterjæder (cunei).* **A. P. 205.** I det Hele mest poetisk. — **Sella** (*contr. for sedula ell. sedela (p. l.) af sedeo*), ikke blot s. *gestatoria*, og den som en Feststol dannede s. *curulis*, men ogsaa en sædvanlig Stol med Rygstød. Deraf det samme Ordsprog, som hos os: *duabus sellis sedere.* **Sen. Contr. 3, 18.** — **Subsellium** (*sub sellis o: infra sellas*), eg. en lavere staaende Bænk, modsat et nærstaande højere Sæde; om Senatorbænkene i Curiet i Møds. til *Consulens Curulstol*; ligeledes om de nedenfor *Prætorens Tribunal* staaende Bænke for Dommerne, Anklagerne, Bidnerne og de saakaldte *Advocati*; ogsaa om Folketribunernes og de lavere Magistraters Bænke, i Modsetn. til *Rostra* ell. til en Curulstol. Paa Mynter afbildes de som Bænke paa fire Fodder, uden Rygstøtte. — **Scamnum** (*af scando; opr. et Trin, Trappetrin*, hvorpaa man steg op til den paa høje fulcræ staaende *Lectus cubicularis*. **Varr.**), deels en Fodskammel, deels en simpel Bænk: *sc. sub pedem alicui dare* (efter *Ovid*); *Ante focos olim longis considere scamnis Mos erat.* **Ov. Fast. 6, 305.** — **Dem. scabillum v. -ellum** og *scamillum v. seamellum* (bogst. vort Skammel) en fortære eller maaßkee lavere Bænk. Til Postkabet i en Sliegarterns Kammer hørte *scamnum unum, scabilla tria, sellæ quatror etc.* **Cat. R. R. 10, 4.** — **Cathedra** (= καθέδρα), efter Scholiasten til *Juv. 9, 52:* *cervicalibus stratum scamnum*; altsaa et blødt og bequemt Sæde, maaßkee en Slags Lænestol. Det nævnes som *Eressæde* for *Rhetorer*

eller andre Docenter; Juv. 7, 203; (hos Martial 1, 67 kan det maafsee ogsaa betegne Stole for Tilhørere); men endnu oftere er det et Sæde for Damer og magelige Herrer. Phædr. Hor. I Prosa maafsee fun hos Plinierne.

29. *Solium, thronus, suggestus, tribunal.*

Solium (est. Nøgle af solum (Subst.) formedesst den brede Basis eller Underlag; sandsynligere for sodium af sedes, ligesom sella af det forældede sedda), en høi Lænestol, som Gressæde for en enkelt Person; saaledes: regale solium, et Kongesæde. Fin. 2, 21; Liv. 1, 47; en Huusfaders Høisæde. Leg. 1, 3; Or. 2, 55. Hvorimod det græske — **Thronus** fun forekommer hos Plin. Maj. og Digtere om et Konge- ell. Gudersæde. **Solium v. thronum ascendere** for regem creari, og de solio v. throno dejicere for regno spoliare ere grove Barbarismier. — **Suggestus**, us. (suggero), alm. Benævnelse paa enhver Forhøining, hvorfra man enten holdt Taler, eller drev nogen anden offentlig Forhandling; saavel Rostra (Plin. 34, 5) som Tribunalet (Liv. 31, 29) vare suggestus: (Prætorem romanum Siculi) excelso in suggestu superba jura redditem — vident. Species deraf er altsaa — **Tribunal** (af tribunus, som animal af anima), en Forhøining, uden Twivl af anseelig Høide, opreist paa Forum af Træ, senere anbragt i en Basilika og da, ligesom denne, opført af hugne Steen; est. Vitr. 5, 1 et 46 Fod langt Rectangel, hvis Forside dog ei dannede en ret Linie, men en flad, indadgaaende Vue. Paa denne Estrade stillede Prætor sin Curulstol, og præsiderede i Retten, omgiven af sine Lictorer, Skrivere, og fremfor alt af sine juridiske Consulenter (*assessores*).

30. *Instrumentum, supellex, vasa, utensilia.*

I n s t r u m e n t u m (af *instruere*, ordet: sammenføie til \circ : udruste til en Bestemmelse, fuldstændigt, men blot med Nødvendigheder; altsaa eg. et UdrustningsmiddeL Madvigs Gr. § 180), saavel, naar det bruges om det Materielle = Nedskab, Værktøi, som om det Umaterielle = Hjælpemiddel, Besordningsmiddel, medfører det, ligesom disse danske Ord, i sig selv et ufuldstændigt og ganske almindeligt Begreb, der stedse maa udfyldes og bestemmes med et Adjektiv, Genitiv eller Præposition; *Æs atqve ferrum duelli instrumenta sunt*. **C. de Leg. 2, 18;** *instrumenta virtutis* (Hæltemodets Hjælpemidler). **C. Cat. 2, 5.** Sing. meget ofte collectivisk: *instrumentum militare* (Cæs.), en Krigers hele Udrustning, hans Feltparti, Feltequipage; *instr. nauticum* (Liv. 30, 10), Skibenes hele Udrætning, maaskee Bemandingen indbefattet; *instr. rusticum* (Val. Max.) = *instrumentum villæ* (Cic.), en Aulsgaards fornødne Besætning, hvilken Nogle paafaldende nok inddeleste i *instrumentum vocale* \circ : Slaverne, *instr. semivocale* \circ : Ørerne, og *instr. mutum*, hvortil hørte Vogne og Plove. **Varr. R. R. 1, 17;** derimod *instrumenta rustica v. agrestia*, blot Agerdyrkningsredskaber. — **S u p e l l e x** — uden Plur. — (Det opr. Nom. *supellec-tillis* maaskee af *super* og *lego*, *ectum* (i den forståd. Betydning. lægger), dannet som *sectilis* af *sectum*; altsaa eg. = skillet til at lægge paa en *lectus* \circ : *vestes stragulæ*), efter Juristernes Forklaring = *instrumentum domesticum* \circ : en Families Indbo, hele Bohave; hos Klassikerne dog sædvanlig i en mere indskrenket Forstand = Boslab, Møbler: *Fuit (Pompeio) permagnum pondus argenti (Sølvstøi)*, *pretiosa vestis, multa et lauta supellex*. **C. Phil. 2, 27;** ogsaa metaphorisk; *verecundus erit usus oratoriæ quasi supellectilis*. **Cic. Orat. 24.** Som et mere specielt Ord ud-

fylder det undertiden instrumentum: decora atque ornamenta fanorum posthac --- in instrumento atque in supellectile Verris nominabuntur. *Verr. 4, 44.* — **Vas**, **Plur. vasa**, en Forkortelse af det foreldede **vasum** og **vasus** (maaskee ἄσκος, digamm. og syncop.), altsaa opr. et huult Mum, et Kar især til Fluida, følgelig en Species af supellex; og en saadan Betydning er netop den herskende: sincerum est nisi vas, quodcunqve infundis, acescit. *Hor. Epist 1, 2.* **Vasa aquaria**, *Varr.*; **vinaria**, *Cic.*; **olearia**, *Colum.*; **coquaria**, *Plin. H. N.* etc. Ejeldens udvides dette Begreb, som i de Soldaterudtryk: **vasa conclamare** (commandere til Oppakning) og **vasa colligere**, hvor det betegner Armeens hele Bagage (baade **impedimenta** og **sarcinae**), betragtet som dens **Læsøre**, som dens **Jndbo** i **Teltene**. — **Utensilia**, ud. **Sing.** (Det yderst sjeldne Adj. **utensilis** [fornoden] af **utens**), Fornodenheder, saavel til Livets Ophold ø: **Levnetsmidler**, som til Livets Beqvemmelighed ø: **Huusgeraad**: **utensilia**, **qibus aut alitur hominum genus**, **aut etiam excolitur**. *Cic. Oeconomus*, citeret af *Colum. 12, 1.* Dog er næsten altid enten det ene eller det andet af disse to Begreber fremherskende; som oftest Begrebet **Levnetsmidler**, Mundforraad, der strax skal bruges; og er da Ordet i slige Tilfælde et Synonym til **cibaria** (ikke til **penus**): **exutus omnibus utensilibus miles**, *Tuseulum se misericordia victurus hospitum contulerat. Liv. 3, 42.* Saaledes flere Gange hos Tacitus, og især tydeligt i den Forbindelse: **subvecta utensilia ab Ostia** — **pretiumque frumenti minutum. Ann. 15, 39.** Saare ejeldens betegner det blot Nedskaber, **Huusgeraad**, som hos Festus: **Cumeram vocabant antiqui vas quoddam**, --- in quo erant nubentis **utensilia**.

Efterretninger

om

Aalborg Kathedralskole

i Skoleaaret

1844—1845.

Udgivne

af

Skolens Rektor.

Aalborg.

Trykt i Stiftsbogtrykkeriet.

1845.

Da Efterretningerne om Aalborg Kathedralskole ifjor Sommer afgaves til Trykken, besøgtes Skolen af 73 Disciple, hvorfaf to strax derpaa udgik for at prove en anden Vei. Ved den offentlige Examen, som holdtes efter omsendt Indbydelseskrift til inden- og udenbyes Forældre, samt Embedsmænd og Andre, der kunne formodes at interessere sig for Undervisningsvæsenet, de bestemte Timer, 8—12 Form. og 3—6 Eftm., fra 9de Septbr. til Maanedens Udgang, fremstillede sig altsaa kun 71 Disciple. Skolen beceredes hyppigt med Besøg af Velyndere, der fandt en Fornsielse i at bemærke Undervisningens Gang og Ungdommens Fremgang. Efter tilendebragt Censur over de skriftlige Prover, og Lærernes fælles Overveielse, stede den sædvanlige Omtlytning fra Klasse til Klasse. Til Universitetet dimitteredes 9, som ved de holdte Prover var befundne at have den fornødne Modenhed. I fjerde Klasse blev 7 tilbage, og fra 3die opflyttedes 7 nye Disciple. I 3die blev 11 tilbage, og 6 opflyttedes fra 2den Klasse. I 2den Klasse blev 9 tilbage, og 12 opflyttedes fra 1ste Klasse. I første Klasse blev 10 tilbage. Ved Examens Ende var altsaa kun 62 tilbage, hvorfaf i Året 4 ere udgangne, tildeels efter Lærernes Maad. Strax derpaa optoges 16 og i Året 2 nye Elever. Det hele Discipeltal er saaledes for Sieblifiket 76, som ere fordeelte i Skolens 4 Hovedklasser, haaledes at der i 4de Klasse er 44, i 3die 17, i 2den 22 og i 1ste 23, hvorfaf de 2 nederste Klasser igjen ere inddelte, hver i 2 Afdelinger.

De specielle Karakterer,
som tildeeltes de fra Aalborg Kathedralskole i Året 1844 dimitterede Kandidater ved Examen artium, vare følgende:

Navne.	Udarb. i Mo- derm.	Latin.	Latinst Stil.	Græst.	Hebr.	Meli- gion.	Geo- graphi.	Histo- rie.	Arith- metik.	Geo- metri.	Eydst.	Franst.	Hoved- Karak- teer.
Ped. Bonnel.	Laud.	Laud.	Laud.	Laud.	L. pc.	L. pc.	L. pc.	L. pc.	H. ill.	Laud.	L. pc.	L. pc.	Laud.
Christensen	Laud.	Laud.	H. ill.	Laud.	Laud.	Laud.	Laud.	Laud.	Laud.	Laud.	Laud.	Laud.	Laud.
Ped. Nielsen	Laud.	Laud.	H. ill.	Laud.	L. pc.	Laud.	L. pc.	Laud.	Laud.	Laud.	Laud.	Laud.	Laud.
Harald Peter	Laud.	Laud.	H. ill.	Laud.	L. pc.	Laud.	L. pc.	Laud.	Laud.	Laud.	Laud.	Laud.	Laud.
Theilmann	Laud.	Laud.	H. ill.	Laud.	L. pc.	Laud.	L. pc.	Laud.	Laud.	Laud.	Laud.	Laud.	Laud.
Ped. Christian	Laud.	Laud.	Laud.	Laud.	L. pc..	Laud.	Laud.	Laud.	H. ill.	Laud.	Laud.	Laud.	Laud.
Olesen.....	Laud.	Laud.	Laud.	Laud.	L. pc..	Laud.	Laud.	Laud.	H. ill.	Laud.	Laud.	Laud.	Laud.
Simon Carl	Laud.	Laud.	N. c.	H. ill.	Laud.	Laud.	Laud.	Laud.	H. ill.	Laud.	Laud.	Laud.	H. ill.
Sperck.....	Laud.	Laud.	N. c.	H. ill.	H. ill.	H. ill.	H. ill.	H. ill.	H. ill.	Laud.	Laud.	Laud.	H. ill.
Jens N. Lüdv.	Laud.	H. ill.	N. c.	H. ill.	H. ill.	H. ill.	H. ill.	H. ill.	H. ill.	Laud.	Laud.	Laud.	H. ill.
Schjørring.	Laud.	H. ill.	N. c.	H. ill.	H. ill.	H. ill.	H. ill.	H. ill.	H. ill.	Laud.	Laud.	Laud.	H. ill.
Theod. H. N.	Laud.	H. ill.	Laud.	Laud.	H. ill.	Laud.	H. ill.	Laud.	H. ill.	Laud.	H. ill.	H. ill.	Laud.
Söderberg.	Laud.	H. ill.	Laud.	Laud.	H. ill.	Laud.	H. ill.	Laud.	Laud.	Laud.	Laud.	H. ill.	Laud.
Wilh. T. Elias	Laud.	H. ill.	H. ill.	Laud.	Laud.	H. ill.	Laud.	Laud.	H. ill.	H. ill.	H. ill.	H. ill.	H. ill.
Lorenzen....	Laud.	H. ill.	H. ill.	Laud.	Laud.	H. ill.	Laud.	Laud.	H. ill.	H. ill.	H. ill.	H. ill.	H. ill.
Hans Jacob	Laud.	H. ill.	H. ill.	H. ill.	N. c.	H. ill.	Laud.	Laud.	Laud.	Laud.	Laud.	H. ill.	H. ill.
Glichfeld....	Laud.	H. ill.	H. ill.	H. ill.	N. c.	H. ill.	Laud.	Laud.	Laud.	Laud.	Laud.	H. ill.	H. ill.

De i Efteråret 1843 her fra Skolen dimitterede syv Kandidater have Alle underkastet sig begge anden Examens Prøver, saaledes at: Schwarz, Spreckelsen og Hvass blev tilfjendte Udmærkelse; Christensen, WilhelmSEN og Stockholm bedste Karakter og Gregersen næstbedste.

Af de i dette Skoleaar optagne 18 nye Elever anvises 2 Plads i tredie Klasse, 2 i anden Klasse, 5 i første Klassens øverste Afdeling og de øvrige 9 i første Klassens nederste Afdeling; disse nemlig:

1. Knud Schott Deichmann Bruun, en Søn af Proprietær Hans Kristian Bruun til Ørmholdt i Vendsyssel.
2. Jakob Severin Deichmann Brandt, Søn af Cajus Niels Behr Brandt, Portkontrolleur i Ålborg.
3. Ernst Henrik Karl Hvass, Son af Justitsraad A. N. Hvass, Herredssoged og Skriver i Hellum-Hindsted Herreder.
4. Emil Levin Jacoby, Søn af Rådmand L. M. Jacoby i Ålborg.
5. Marcus Christian Best Hertel, Søn af Provst J. S. Hertel, Sogneprest til Frue Kirke i Ålborg.
6. Michael Lange Hvass, Broder til Nr. 3.
7. Johan Albert Henrik Overgaard, Søn af Sogneprest J. Overgaard i Volstrup i Vendsyssel (udgik igjen efter en lang Sygdom).
8. Carl Philip Kirstein, Søn af Kammerraad, Inspecteur Kirstein paa Lindenborg.
9. Philip Edvard Kirstein, Broder til Nr. 8.
10. Petrus Janus Kruse Schaumburg, Søn af Capitain Heinrich Werner v. Schaumburg i Ålborg.
11. Peter Anton Niise Hertel, Broder til Nr. 5.
12. Henrik Christian Krag Milling, Søn af afg. Krigsassessor Glob Milling til Frederikshøi ved Ålborg.
13. Carl Sophus Waldemar Necke, Søn af Captainlieutenant, Ridder J. N. Necke, Gier af Søngaardsholm ved Ålborg.

14. Anton Sophus Kaarsberg, Søn af Kjøbmand J. B. Kaarsberg i Aalborg.
15. Carl Johannes Møller, Søn af Proprietær J. M. Møller til Kornumgaard i Vensyssel.
16. Johan Victor Brünnes, Søn af Edvard Victor Brünnes paa Ladegaarden ved Aalborg.
17. Anders Herskind Obel, Søn af Tobaksfabrikør Chr. Vinther Obel i Aalborg.
18. Emmanuel Tauber Jensen, Søn af Sognepræst J. Chr. Jensen i Houlberg ved Manders.

De i Årets Løb efterhaanden udmeldte Disciple, som gaves een efter deres Evner og Tilbøjelighed hensigtsmæssigere Bestemmelse, var:

Michael Herskind og Christian Theodor Lange, der udgik af 3die Klasse; Iver Marcus Kjerulff af 2den og Joh. Ulb. Øvergaard, som ikke fuldt et Åar havde været i første Klasses øverste Afdeling.

Der befindes saaledes nu i alt 76 her i Skolen, hvilke ere ordnede i 6 Afdelinger saaledes:

Fjerde Klasse.

1. J. L. Jensen. 2. N. F. Hansen. 3. H. v. Spreckelsen. 4. H. C. Winde. 5. W. Issem. 6. H. N. Gregersen. 7. N. Gjern. 8. F. Jul. Møller. 9. J. Kjerulff. 10. M. Bladt. 11. J. H. Møller. 12. P. P. Wanning. 13. J. B. Gjern. 14. B. Boesen.

Tredie Klasse.

1. H. P. S. Mavn. 2. N. H. Koefoed. 3. H. P. Malmstrom. 4. W. Winde. 5. J. A. Herskind. 6. C. Brorson. 7. N. Herslev. 8. F. Moltke. 9. J. F. Colding. 10. K. Bruun. 11. J. Branth. 12. P. E. Necke. 13. D. H. Boggild. 14. F. Cohen. 15. N. Christensen. 16. H. J. Mygind. 17. N. H. Wulff.

Anden Klasse A. (øverste Hold).

1. P. G. Nørnkilde.
2. C. M. Krarup.
3. J. L. Wit-trogh.
4. J. Wahl.
5. F. Bøggild.
6. D. Hilligse.
7. N. L. March.
8. F. Lange.
9. J. F. Wulff.

Anden Klasse B. (nederste Hold).

1. L. W. Nygaard.
2. H. E. Buhl.
3. E. Møller.
4. N. J. Strandgaard.
5. C. R. Færø.
6. E. Hvass.
7. E. L. Jacoby.
8. M. L. Møller.
9. C. F. W. Aldermann.
10. C. Thorbrogger.
11. N. C. Meyer.
12. E. B. Wessen-berg.
13. P. Weile.

Første Klasse A. (øverste Hold).

1. J. P. Jørgensen.
2. M. Koppel.
3. K. H. Bluhme.
4. J. H. Kruuse.
5. M. Hvass.
6. C. Hertel.
7. J. Strøyberg.
8. F. Hvass.
9. C. Lewring.
10. E. F. Gar-ben.
11. Jens Strøyberg.
12. F. Obel.
13. C. P. Kir-stein.
14. P. E. Kirstein.

Første Klasse B. (nederste Hold.)

1. P. J. Schaumburg.
 2. N. Hertel.
 3. H. Milling.
 4. N. S. Kaarsberg.
 5. Carl Møller.
 6. C. S. W. Necke.
 7. J. W. Brünnes.
 8. N. H. Obel.
 9. E. E. Jensen.
-

I dette Åar har betydelige Forandringer fundet Sted ved Lærerpersonalet. Lige siden sidste Skoleexamens Ende op-hørte neppe een Vacance, før en anden indtraf. Adjunkt Bie-ring, som den kongelige Direction havde dispenseret for sine Forretninger ved Skolen indtil Mikkelsdag 1844, ansægte om sin Entledigelse, og erholdt den den 11te October: og da hans sørdeles duelige Vicarius, Candidat Simonsen, til samme Tid blev Medbestyrer af et Drengesinstitut her i Byen, savnede vor Skole en fast Lærer i Matematik og Tysk ved Slo-learets Begyndelse. Dog varede denne Vacance ikke lenger,

Thi allerede den 1ste November overtog Cand. theol. P. G. Behrend den ledige Post, som constitueret Lærer i Bierings Sted. — Ved Nytaar erholdt man ved Directionen Communication fra den Kongl. Finantsdirection om, at det havde behaget H. Majestæt Kongen, paa een af Finantsdeputationen nedlagt allerunderdanigst Forestilling, under 5te Decbr. 1844, allernaadigst at forunde Adjunkt B. Johnsen Tilsagn om at bevilges en Understøttelse af 600 Rbd. for een Gang, for ved et kort Ophold i Udlændet at udvide sine Kundskaber i det engelske og franske Sprog. Ifolge dette Tilsagn og den kgl. Universitets-Directions Samtykke ophørte Hr. Johnsen den 25de Januar d. A. at fungere ved vor Skole; og der blev strax af Lærerne aftalt indhyrdes, at de i denne Vacance vilde, indtil Skolen erholdt en fast Lærer, til i hans Sted at besørge de ledige Lærefag, dele hans Læsetimer saaledes, at Rektor overtog hans 8 græske og latinske Timer ugentlig i øverste Klasse; Overlærer Colding 2 latinske Grammatiktimer i 3die Klasse; Adjunkt Termini de 3 latinske Skolatimer i 3die Klasse; Adjunkt Kemp hans 4 græske Timer i samme Klasse; Adjunkt Claudi de 4 græske Timer i 2den Klasse A. og Cand. Behrend de 3 græske Timer i 2den Klasse B. Denne interimistiske Foranstaltning fandi den kgl. Directions Bisald og vedvarede indtil Cand. theol. Alexander Balthasar Carl Neumert, der under 18de Febr. dette Åar var constitueret til Lærer her ved Skolen, overtog den 7de April i Et og Alt Adjunkt Johnsen's Fag. — Imidlertid var allerede en ny Vacance efter indtræffen ved Adjunkt Kemps Besordring den 9de Marts d. A. til Sogneprest for Brondum og Hvidberg i Salling. Skolen tabte meget ved hans Bortgang; hans Dygtighed som Skolemand var ualmindelig, oj hans Fag, som han nu i 11 Åar med særdeles Held til Ungdommens grundige Oplysning samvittighedsfuld og med sand Interesse

havde besorget, vare Religion, Historie, Geographi og Hebraisk i øverste Klasse og Historie, Geographi, Hebraisk og Fransk i 3die Klasse. Især vil han sørnes som Religionslærer, da det, efter de Fordringer, der nu gjøres ved Examen artium i dette Fag, og den Maalestof, man der nu bruger til at bedømme Skoleungdommens Fremgang, ikke vil være let for en ny Lærer at kunne arbeide med Tilsredshed og til Fornsielse. Da Hr. Kemp fandt Lejlighed til at fortsætte sin Undervisning lige til hans Ordination som Præst i Slutningen af April, og hans Eftermand Cand. theol. Niels Bygom Krarup strax efter sin Constitution som Lærer her ved Skolen, tiltraadte sine Forretninger den 15de Mai, varede Vacancen kun kort. Cand. Krarup tildeles alle Pastor Kemps Timer, undtagen 2 franske i 3die Klasse, som overdroges Adjunkt Claudi, der ogsaa besorger Undervisningen i Fransk i 4de Klasse, og afgav nu til Krarup sine geographiske Timer i 2den Klasses nederste Afdeling. Næppe bare saaledes samtlige Afdunktpladser besatte, da Efterretningen indløb om, at Rektorateet var ledigt, og at Rektor Tauber efter Ansføgning var entlediget den 10de Mai i Maade og med Pension. Imidlertid er han hidtil efter Anmodning vedbleven Embedets Bestyrelse, og Undervisningen er fortsat indtil videre i sin sædvanlige Gang. Hans Eftermand ventes nu udnevnt, for at kunne bestemme Kandidaternes Dimission og holde den aarlige offentlige Skole-Examen. Man seer altsaa, at dette Skoleaar har været særdeles rigt paa Afsværlinger og Forandringer ved saamange Læreres Afgang kort efter hinanden. — Lectionstabellen, der approberedes 21de Januar 1843, er blevet uforandret, paa den ubetydelige Omsetning nær, af nogle Timer, som fandt Sted, da Cand. Krarup overtog de geographiske Timer, som Adjunkt Claudi hidtil havde hørt i 2den Klasse.

I indeverende Skoleaar ere følgende Pensæ læste:

Latin; første Klasses nederste Afdeling (B) har under Adjunkt Claudis Veiledning læst efter Madvigs mindre Grammatik det Vigtigste af Formlæren om Substantiverne og deres Kjøn, Adjektiverne, Pronominerne og Verbernes Konjugation. I Borgens latinske Læsebog er gjennemgaaet indtil det 82 Stykke. Fremgangsmaaden var den samme, som er ommeldt forrige Åar. Skriftlige Øvelser i at dellinere og konjugere, samt i at samle Substantiv og Adjektiv efter Kjønsreglerne foretokes jevnlig. — Samme Klasses øverste Afdeling (A), som undervistes af Adjunkt Terminiin, har repeteret efter Madvigs Grammatik Formlæren, og lært de uregelmættede Verber, samt ved at gjennemgaae af Borgens latinske Læsebog fra 3die Afdeling til Enden, lært de uundværligste Negler efter Madvigs Syntaxis med tilsvarende Exempler af Troyel. De danske Stykker i Borgens Læsebog blevet, ligesom ifjor, oversatte paa Latin, snart skriftligt og snart mundtligt.

I anden Klasses (B) nederste Afdeling, læste Adjunkt Terminiin af Cornelius fra Datames til Attikus og af Cæsar d. bello gall. den fjerde Bog, samt af Grammatik repeteredes Kjønsreglerne efter Baden, men den øvrige Formlære efter Madvig, og af sammes Syntaxis 6 Kapitler med tilsvarende Exempler af Troyel. Til Øvelse i latin Stil er brugt 8 Bladé af Ingerslevs Materialier. — I anden Klasse (A), hvor Overlærer Colding underviser, er af Cornelius læst fra Timotheus til Attikus inclusive; af Julius Cæsar den 4de Bog og af 5te Bog de 37 første Kapitler, samt af Phædrus den 4de og 5te Bog. Fremdeles læstes Madvigs Syntaxis fra § 300 indtil andet Afsnits tredie Kapitel. Desuden repeteredes forrige Åars Pensum, eller fra Begyndelsen, indtil § 300. — Formlæren er

noie gjennemgaaet efter Baden. Fremgangsmaaden og Methoden har i et og alt været den samme, som forrige Åar. — I tredie Klasse, hvor Adjunkt Hansen underviser, læstes af samtlige Disciple af Ciceros Breve, Blochs Udgave, fra Side 63 til 240. Det øverste Parti har desuden repeteret fra S. 241 til Enden, og for fra til S. 63. — I Virgils Eneide er læst af hele Klassen 1 og 2 Bog; og af den ældre Afdeling repeteret 4de og 6te Bog. Ugentlig er leveret en skriftlig Oversættelse paa Dansk af et tilforn ulest Stykke. — Fremdeles har Adjunkt Johnsen i Årets første Fjerdingaaar, og Cand. Neumert senere, læst med Klassen 2 Timer ug. den latinske Formlære efter Baden og Syntaxis efter Madvig fra § 20 til 317. Til Stil anvendte samme Lærere 3 Timer ugentlig, hvorfaf den ene i Mindelighed var extemporal Stil. (Hvorledes disse 5 Timer besørgetes i Vacaneen efter Adjunkt Johnsen er foran bemerket.). — I denne Klasse er ogsaa i Åar, som sædvanligt af Overlærer Colding i een Time ugentlig foredraget og forklaret de romerske Oldsager efter Boiesens Haandbog, forfra indtil Afsnittet om Religionsvæsnet S. 115.

I fjerde Klasse læste Rektor med de til Universitetet bestemte Dimittender af Cicero de oratore fra 19de Kapitel i anden Bog til Enden, samt repeterede af Virgels Eneide 1. 2. og 6te Bog. — Adjunkt Johnsen og senere Cand. Neumert læste med hele Klassen af Cic. d. orat. 1 Bog og 18 Kap. af anden Bog, samt Ciceros 4 catiliniske Taler og Talen pro Roscio Amerino. Under Vacancen fra 25 Januar til 7 April besørgede Rektor denne Læsning. Overlærer Colding læste i Livius Slutningen af 30 Bog fra 38 Kap. samt 31 og 32 Bog. I Horaz Odernes 1 og 2 Bog samt Ars poet. og desuden forrige Åars Pensum, Epistlerne, repeteret. I Madvigs Syntaxis fra § 362 indtil Bo-

gens Slutning. Det Øvrige af Syntaxis repeterer Dimittenderne paa egen Haand og gjøre Nede for ved den offentlige Grammen. — Brøders Prosodi og Metrik er i Åar 2 Gange blevet gjennemlæst. — Ugentlig skrives i Almindelighed een latinse Stil og desuden een Extemporalstil.

Græsk; i anden Klasse (B) læste Adjunkt Johnsen indtil 25 Januar, derpaa Cand. Behrend til 7 April og siden den Tid Cand. Neumert. Man gjennemgik Langes Grammatik og kom i Formlæren indtil *verba pī*. — Det Lært anvendtes og indøvedes ved at læse nogle Stykker af Blochs Lærebog. — I anden Klasse (A) afsløstes Johnsen af Clandi indtil Neumert blev Lærer. Her læstes i Blochs Lærebog den sidste Deel, og repeteredes det i Året Begyndelse Læste. Den paradigmatiske Deel af Langes græske Grammatik repeteredes heelt. — I tredie Klasse, hvor Adjunkterne Johnsen læste første Deel af Året, Kemp i Vacaneen og nu Neumert fra 7 April, som Klassens nye egentlige Lærer i Græsk, er gjennemgaet og læst den sidste halve Deel af Missens prosaiske Chrestomathi og første Bog af Homers Iliade. I Langes Grammatik er repeteret den hele paradigmatiske Deel, og tillige læst de vigtigste Afsnit i Syntaxis. — I fjerde Klasse, hvor Mektor læste efter Johnsons Afreise den 24de Januar indtil dette Fag anvistes Cand. Neumert d. 7de April, er i Åar læst 19de, 20de og 21de Bog af Homers Iliade; første og anden Bog af Xenoph. mem. Soer. og Platons Apolog. Soer. samt Dialogen Criton. I Langes Grammatik repeteredes de vigtigste Afsnit. Med Dimittenderne læste desuden Mektor af Homers Iliade den 16de, 17de og 18de Bog og Plutarchs Themistokles og Alexander.

Baade ved de latinse og græske Skribenteres Læsning

meddeeltes i passende Korthed de meest fornødne Oplysninger af Archæologie, Antiquiteter og Mythologi o. s. v.

Hebraisk. Tredie Klasses yngste Afdeling har læst først under Adjunkt Kemp og siden under Cand. Krarup Lindbergs mindre Grammatik, og af Genesis det første Kapitel. Den øldre Afdeling har under samme Lærere repeteret hele Lindbergs mindre Grammatik og læst af Genesis de første 12 Kapitler. En af Dimittenderne har under Adjunkt Kemps Veiledning gjennemgaaet de første 14 Kapitler af Hiobs Bog.

Dansk. I den samlede første Klasse brugte Adjunkt Claudi Hjorts Børneven til Læsning og Indeving af Grammatiken, der lærtes efter Krossings Schema. Af de tre ugentlige Timer, der her ere anviste til Dansk, blev en til to i Almindelighed anvendte til orthographiske Øvesser. — I anden Klasse læstes under Adjunkt Terminus Nissens Grammatik. Hjorts Børneven bruges til Indenadslæsning og grammatiske Analyse. Udenad lærtes nogle Digte af Holsts poetiske Lærebog. En lille dansk Stil skreves ugentlig. — I tredie Klasse lod Mektor Disciplene ugentlig udarbeide en lille Afskrift, eller foretage en skriftlig Udarbeidelse over et Emne, der i Forveien var gjennemgaaet. Disse Udarbeidelser rettedes hjemme. — I fjerde Klasse fortsatte Mektor de sædvanlige skriftlige Øvesser ved at lade Disciplene, i Almindelighed hver anden Uge, under sin Opsigt anvende paa Skolen tre samlede Timer til skriftlig at bestvare et opgivet Spørgsmaal, uddraget af et eller andet Afsnit i Rosfods større Historie, eller Fogtmanns Lærebog i Religionen, som de nylig havde repeteret. De indleverede Arbeider, blev bedømte skriftligt og rettede hjemme. Fremgangsmaaden ganske, som de forrige Åar er ommeldt.

I Thyske har Candidat Behrend undervist i alle

Skolens Klasser. I første Klasse er af Nises mindre Læsebog gjennemgaaet fra S. 94 til 176. Af de smaa Sætninger foran i Bogen ere 8 Sider læste uden ad. Af Hjorts Grammatik er læst Artiklens og Adjektivernes Deklination, Talordene, Pronomina og Hjelpeverbene. — I anden Klasse er af Nise s større Læsebog læst fra S. 90 til S. 121, og de første 10 Sider udenad. Af Hjorts større Grammatik Formlæren, undtagen Kjønnet. — I tredie Klasse læstes Hjorts Læsebog til S. 100 omrent og af hans Grammatik hele Formlæren — I fjerde Klasse Hjorts Læsebog S. 194 til 260; hele Grammatiken er gjennemgaaet og maanedlig er desuden foretaget Øvelse i at oversætte mundtlig og skriftlig fra Dansk paa Tydsk.

Fransk. I første Klasse brugte Adjunkt Hansen Borlings Manuel. Begge Afdelinger ere øvede i Oplæsning her og der. Eldste Parti har ogsaa oversat det meste af det Oplæste. Nederste Parti har kun oversat til S. 8. Af Grammatiken har ældste Parti læst de 4 Conjugationer og Talordene; det Nederste Talordene og Hjelpeverbene, samt begyndt paa første Conjugation. I anden Klasse (B) har Adjunkt Claudi læst i Borlings Manuel 4de Udgave fra S. 64 til 109 og i Grammatiken Artiklen, Substantiverne, Adjektiverne, Pronominerne og de regelmæssige Verber. — I anden Klasse (A) har Adjunkt Hansen læst af Borlings Læsebog for Mellemklassen fra S. 100 til 150 og S. 234—262. I sammes Grammatik til Adverbene. — I tredie Klasse, hvor Adjunkt Kempp til sin Forslyttelse, og Adjunkt Claudi siden den Tid, gave Undervisning, er læst i Borlings Læsebog for Mellemklasserne S. 32—52, 109—147 og fra 160—230, samt i Grammatiken hele Formlæren og udvalgte Stykker af Syntaxis efter Borring. — I fjerde Klasse har Adjunkt Claudi

gjennemgaet i *Etudes litteraires* den historiske Deel, samt fra S. 388 til 414. Desuden er *Nacines Athalia* læst. Formuleren er repeteret efter Borlings Grammatik og *Syntaxis* gjennemgaet efter Sammes *Cours theorique-practique*.

Religion. I første Klasse læste Adjunkt Claudi 3de, 4de og 5te Capitel af Balles Lærebog. Øverste Afdeling har læst hele Herslebs lille Bibelhistorie; nederste Afdel. Fortællingerne af det gamle Testamente. I anden Klasse gjennemgik Adjunkt Termin hele Balles Lærebog og af Herslebs større Bibelhistorie det gamle Testamente. I tredie Klasse har samme Lærer gjennemgaet af Fogtmanns Lærebog § 40—122 og i Herslebs større Bibelhistorie det gamle Testamente. I fjerde Klasse har Adjunkt Kemp og fra den Tid, han forlod os, Cand. Krarup læst hele Fogtmanns Lærebog, Herslebs større Bibelhistorie og i det græske nye Testamente Apostlernes Gjerninger, samt repeteret med Dimittenderne Matthæi Evangelium. Undervisningsmaaden i denne Klasse var i det Hele den samme, som forrige Åar er ommeldt, og der paasaaes, at man ei udstrakte Undervisningen videre, end til hvad Disciplenes Fattevne kunde modtage.

Historie. I første Klasse læste Adjunkt Hansen Ingerslevs Udtog af Verdens Historie, indtil Alexander den Stores Død, og i Fædrenelandets Historie efter Allens Udtog, fra 1534 til 1766. I anden Klasse er under Adjunkt Claudi læst efter Rosfods mindre Verdenshistorie, Danmarks, Norges og Sverrigs, Ruslands, Preussens og Polens Historie. I anden Klasse A er læst og repeteret efter samme Lærebog, samme Rigers Historie under Adjunkt Hansen. I tredie Klasse har Adjunkt Kemp, for han afreiste, læst efter Rosfods store Historie, Danmark og Frankrig til 1797. I den gamle Historie fra Begyndelsen indtil Karthago, og

fra Alexanders Død til Romes Keisere. Disse Vænske ere siden repeterede under Cand. Krarup. I fjerde Klasse havde Adjunkt Kemp før sin Afreise gjennemgaaet med Dimittenderne Historien heelt efter Rosdys større Udgave, og med nederste Parti Alt, med Undtagelse af Italien, Tyrkiet, det græske Keiserdomme, Arabernes, Persernes, Mongolernes og Chinesernes Historie, da disse Stykker førstilt repeteredes med Dimittenderne. Siden har Cand. Krarup anvendt Tiden til Repetitioner af det øvrige.

Geographi. Første Klasse har under Adjunkt Hansen brugt Ingerslevs og Millings lille Geographie ved Siden af hinanden. Nederste Parti har alene holdt sig til Landkaartet. I anden Klasse B. har Adjunkt Claudi begyndt og Cand. Krarup fortsat Undervisningen af Ingerslevs større Geographi, og læst Asien og Afrika. I anden Klasse A. læste Adjunkt Hansen fra Asien til Australien. I tredie Klasse begyndte Adjunkt Kemp og Cand. Krarup fuldendte Læsningen af Preussen, Tydskland, Østrig, Italien, Schweiz, Tyrkiet, Grækenland, Amerika og Australien efter Ingerslevs Lærebog. I fjerde Klasse har ligesledes Cand. Krarup fortsat til Ende og repeteret hvad Hr. Kemp havde gjennemgaaet, saaledes, at der med øverste Parti er læst efter Millings Haandbog, og med nederste Parti efter Ingerslevs, samtlige Verdensdele, med stadigt Hensyn til de nyere Forandringer. Det Physiske er af hele Klassen læst efter Ingerslev.

Arithmetik er igjennem alle Klasser (anden Klasse B. undtagen, hvori Adjunkt Claudi underbistede) i dette Sko-leaare behandlet af Cand. P. G. Behrend. Første Klasse regnede de 4 Specier og Reguladetri i hele og brudne Tal. Anden Klasse B. har een Time ugentlig været øvet i Bog-stavregning. Anden Klasse A. har efter Bergs Lærebog

læst forfra til Side 37; dernæst om Brøk og Decimalbrøk, og er stadigt blevet øvet i Anvendelsen af det Lærte. Tredie Klasse har efter samme Lærebog læst forfra til S. 117 og Læren om Proportioner. Fjerde Klasse, der ligeledes har benyttet Bergs Lærebog, har foruden det, der fordres til Examen artium, læst Ligninger af første og anden Grad og Logarithmer.

Geometrie. Unden Klasse A. har læst Bergs Ledetraad forfra til Side 45. Tredie Klasse det første Ufsnit af Mundts Lærebog. Fjerde Klasse har gjennemgaet hele Mundts Lærebog, men har ved Beregningen af regulære Polygoner og Cirklen, og ved Algebraens Anvendelse paa Geometrien tillige benyttet Bergs Lærebog.

I **Kalligraphi** har Tegnelærer Lund øvet første Klasse 4 Timer, anden 3 og tredie 1 Time ugentlig.

I **Sang** underviste Kantor Gregersen første Klasse 3 Timer, anden 2 og tredie tilligemed fjerde Klasse samlet 1 Time ugentlig.

I **Gymnastik** og **Svømning** har Capit. v. Gedde fortsat Øvelserne som sædvanligt. Samtlige Disciple vare deelte i 2 Hold, og hvert Hold øvedes 2 Timer ugentlig. Den befalede aarlige Gramen i Gymnastik holdtes den 10de Juli d. A. og Prøven viste Disciplenes gode Fremgang. Endnu har man formedelst Beirsliget og den indtrufne Sommerferie ikke funnet holde Svømmeprøven. Den aarlige Indberetning om denne Undervisningsgjenstands Behandling i Skoleaaret fra 1ste October til 30te September 1844 indsendtes d. 25de Novbr. f. A. ledsgaget af de behørige Gramens-lister, og videre anordnede Bemærkninger og Oplysninger.

Skolens Bibliothek er siden sidste Beretning af 31te Juli 1844 forsøgt med følgende Skrifter:

Actstykker til Oplysning om Danmarks indre Forhold i ældre Tid. Odense 1841. 4.

Adlers Efterr. om Byen Ribe, 9de Saml. Ribe 1844. (Pr.)
Allen, d. rebus Christ. 2di exsulis. Commentatio 1.
Havn. 1844.

Bähr, Geschichte des Nöm. Literatur. 1. Bd. 3. Ausg.
Carlsruhe 1844.

Beckers Verdenshistorie, oversat af Riise. 10de Bds. 5—6
h., 11te og 12te Bds. 1—4 h. ib. 1844.

Bendixen, d. primis, qui Athenis extiterint bibliopolis.
Husumi 1844. (Pr.) 4.

Bendz, Breve til Professor, Hector Worm, udg. Horsens
1844. (Pr.)

Bibelen, eller den hellige Skrift, oversat ved Kalkar. Pragt-
Udg. 1—27 Lev. Kjøbenhavn, 1845.

Bjerings populaire Lærebog i Mechanik. ib. 1844.

Biering, historia problematis cubi duplicandi. ib. 1844. 4.
Blæches Efterretn. om Narhuus Cathedralskole 1843—1844.
Aarb. 1844. (Pr.)

Blochs Bidrag til Noeskilde Domskoles Historie, 3die h.
Noeskilde 1844. (Pr.)

Bohr, om Oprettelsen af Realklasser ved Nøgne lærde Skole.
Kbhavn. 1844. (Pr.)

Borgens Est. om Metropolitanskolen. ib. 1844. (Pr.)

Bricka, om Unsamlingen af Pus i Indvoldene. ib. 1844.

Budget i Året 1845 for samtlige Statens Indtægter og Udgifter vedk. Danmark og Hertugdømmerne. ib. 1844. 4.

Ciceronis Brutus c. Ellendt. Königsb. 1844.

Dittman, üb. d. drei merkwürd. Cyclen in unser Festrechnung,

- erläutert aus d. Kalenderwesen d. Griechen und Römer.
Flensb. 1844. (Pr.)
- Egger's Geschichte d. Altonaischen Gymnasiums und des damit verbundenen Pädagogiums. Altona 1844. 4. (Pr.)
- Ggilson og Johnsen's Est. fra Bessestad Skole 1844. (Pr.)
- Elberlings Anmærkn. til Horaz's 2det Brev i første Bog. Kbhavn. 1844. (Pr.)
- Erslens Forfatterlexicon 7de H. Kbhavn. 1845.
- Fschrifts og Schouws Ufsbildunger af Dyr og Planter, 12te H. ib. 1844.
- Flemmer, om samlet Skoletid. ib. 1844. (Pr.)
- Freunds Wörterb. d. lat. Sprache. 3. Th. 1. Abh. Leipzig. 1844.
— Gesammt-Wörterbuch d. lat. Sprache. Breslau 1841—45.
- Hagerup, d. cathechumenis ecclesiæ Africanæ. Havn. 1844.
- Hammerich, om de lærde Skolers Reform. Kjøbenhavn 1844. (Pr.)
- Hassing, N., d. Syphilitide etc. ib. 1845.
- Heffter, die Religion d. Griechen u. Römer. Brandenburg 1845. 1—3.
- Henrichsen, om Homers Grav paa Den Æs. Odense 1844. (Pr.)
- Henrichsenii, Epist. crit. ad C. I. Hermannum d. consilio convivii Xenophontei, ejusque cum Platone consuetudine. Slesv. 1844. (Pr.)
- Hjorth, P., Lære om Williens Frihed. Kbhavn. 1826.
- Hjorths Tvende Taler paa Kongens Fødselsdag, i Sors. Kbhavn. 1840.
- Hirzels prakt. franz. Grammatik. 14. Ausg. v. Orelli. Karau 1844.
- Jahrbücher, neue, der Philologie und Pädagogik, von

- Seebode, Jahn und Kloß. Leipzig 1844 u. Supplement. B. IX. 1—4 og X. 1—4.
- Jürs u. Nung, Deutsche Dichter v. Klopstock bis auf die neueste Zeit. Copenh. 1843.
- Ingerslevs Efterretn. om Golding lærde Skole. Kjøbenhavn 1844. (Pr.)
- Kelster, über d. Philoktet d. Sophokles u. Nachr. v. Mel dorff Schule. Théhœf 1844. (Pr.)
- Krohers Naturhist. Tidsskrift. Ny Nælde. 1. Bd. 1—4 H. Kbhavn. 1844.
- Langbehn, über neue zweckmäßige Deconomie in d. griech. u. lat. Schulgrammatik u. Schullexicon. Hadersleb 1844. 4. (Pr.)
- Leipziger Repertorium d. deutschen u. ausländ. Literatur. 1—12 H. mit Register; v. Gersdorff. Leipz. 1844. 1—6 H. 1845.
- Leake, Topographie Athens, übers. v. Baier u. Sanppé. Zürich 1844.
- Lembke, om Stoendernes Forhold i Middelalderen; og Langes Esterre. om Vordingb. Skole. Kbh. 1844. (Pr.)
- Lückes Commentar over Johannes Breve ved Boethe. ib. 1844.
- Manjas Kaart over Norre-Jylland, 5te Plade. ib. 1844.
- Molbechs hist. Tidsskrift. 5te Bds. 2det H. ib. 1844.
- Mülleri, L. excerpta a Cæsaris commentariis d. re militari Romanorum. 1844. (Pr.)
- Nielsens Indbydelse til den offentlige Gramen i Realskolen i Marhuus 1844. (Pr.)
- Le Nord, Revue de la literature Française, par Thisted*, No. 1—6 sq. Copenh. 1845.
- Olshausen, over andet Corinthierbrev. ib. 1844.
- Oversigt over det Kongelige Danske Videnskabers Sel-

slabs Forhandlinger 1842, 1843, 1844 og No. 1 og 2 af 1845 ved H. C. Ørsted.

Petersen, A., de forma et conditione orationis d. corona a Demosthene apud judices recitatæ. Glückstadt 1845. (Pr.)

Megnslabs-Oversigt over den danske Stats Indtægt og Udg. f. 1843. Kbhavn. 1844. 4.

Nosendahls Indbydelse til den offentl. Examen i Skolen i Nykøbing 1844. (Pr.)

Gamling af biographiske Notitier om nogle af de fra Ålborg Kathedralskole til Universitetet dimitt. Disciple. 3de Hæfte. Ålb. 1844. (Pr.)

Scheel, om Kjøbenhavns Universitets Collegier og Stipendier. Kbhavn. 1844. (Pr.) 4.

Schouws Danske Ugeskrift, anden Nætte, 3—6 Bd. Kjøbenhavn 1845.

Schreiter, über d. hist. Princip d. Gymnasial u. namentlich d. Religions-Unterricht. Nendsb. 1844. 4. (Pr.)

Selmer, Kjøbenhavns Universitets-Aarbog for 1843. Kjøbenhavn 1844.

Steiger, over Apostelen Peters første Brev. Oversat af Boeth. ib. 1845.

Stephani, Thes. græcæ linguæ ed. Hase, G. et J. Dindorff. Vol. V. Fasc. 5 og Vol. VI. 3—4. Fol. Parisiis.

Tholucks christelige Andagtstimer. 1—3. Kbhavn. 1845.

Thomsen, om Lord Byron. ib. 1845.

Thortzens Esterretninger om den lærde Skole i Nanders. 1844. (Pr.)

Tredes Geschichte d. Plöner GelehrtenSchule. 1ste Hälftie. Plön 1844. (Pr.) 4.

Ussing, d. nominibus vasorum græcorum. Havn. 1844.

- Weis, d. tenotomia tali pedibus applicata.* ib. 1844.
Wesenbergs og Olsens Indbydelse til Gramen i Viborg Skole. 1844.
Westermannii, vitæ scriptorum græcorum. Brunsvici 1844.
Oehlenschlägers Digterværker. 1—5. Kbhavn. 1845.
Københavns Universitets og Sorø Academies Gramenslister og Lektions-Cataloger.
-

Discipel-Bibliotheket har i det forløbne Åar modtaget følgende Forøgelse:

222. Den Stundesløse med Træsnit af Frølund og Flinch.
 223. Valdemar Seier af Ingemann.
 224. Lykkens Undling, Novelle af Carl Bernhard.
 - 225-27. Den franske Revolutions Historie af Thiers, oversat af Nøsen. 4—6 Bd.
 - 228-29. Blichers Vinterbestilling 1842—43.
 230. Magazin for Natur og Menneskefundsak, 5te Bd.
 231. Skandinavisk Folkekalender for 1845 af Barfoed.
 232. Præsten af Wakefield af Goldsmith, oversat af S. S. Blicher.
 233. Repræsentanten af Fr. til Valdemar Klein.
 234. Kong Valdemar og hans Mænd, episk Digt af Ingemann.
 235. Den franske Revolutions Hist. af Thiers, 7de B.
- Nr. 232 er givet af Cand. Simonsen og Nr. 233 af Adjunkt Claudi. Desuden ere følgende laante af Skolens Bibliothek:
- *Nordisk Fortids Sagaer, oversat af Mafn. 1—3 Bd.
- *Oldnordiske Sagaer i Oversættelse af det nordiske Oldskrifts-Selskab. 1—10 Bd.

Disse sidste ere endnu ikke forsynede med Nummer, da Bibliotheket maa omnumimereres i Anledning af at 40 halv opslidte Nummere bleve bortfolgte ved en Auction til Discipelbibliothekets Medlemmer.

Indtægten var:

Kassebeholdning fra forrige Åar	4 Mbd. 3 Mfl. 4 ½.
Bidrag fra 40 Disciple	40 — " — " -
Bed Auctionen indkom	8 — 5 — 13 -
	<u>Talt 53 Mbd. 3 Mfl. 1 ½.</u>

Udgiften var:

Nestancer	32 — 5 — 13 -
Til Boghandleren	5 — 4 — " -
Til Bogbinderen	3 — 4 — 8 -
	<u>Talt 42 Mbd. 2 Mfl. 5 ½.</u>

Kassebeholdningen er altsaa for Dieblækket 11 — " — 12 -

H. C. Germiin.

Efterat Nektor havde i October 1844 indstillet Forslag til Stipendiers Fordeling iblandt Disciplene, forundte den kgl. Direction følgende, for Skoleaaret fra 1ste October 1844 til 30te September 1845, saaledes:

1. Første eller høieste Stipendium, 50 Mbd., til J. L. Jensen, hvoraf udbetales 15 Mbd. og 35 Mbd. oplægges.
2. Andet eller mellemste Stipendium, 35 Mbd., til F. J. Møller, som heelt oplægges og til H. Spreckelsen, hvoraf udbetales 10 og oplægges 25.
3. Tredie eller laveste Stipendium, 20 Mbd., til N. F. Hansen, B. Issem, H. Gregersen, A. Gjern, J. Kierulf, M. Bladt, P. Vanning, H. Malmstrøm, J. A. Herskind, N. Herslev, F. J. Colding, D. Bøggild, A. Christensen, H. J. Mygind, C. M. Krarup, F. Bøggild, O.

Hilligsoe og J. Wahl, for hvilke det hele Stipendium bliver oplagt med 20 Mbd. for hver.

4. Fri Undervisning: J. H. Møller, J. B. Giern, V. Boesen, P. Necke, H. T. Buhl, M. J. Strandgaard, M. L. Møller og C. T. Jensen.
5. Undervisning for nedsat Betaling: C. Færk, G. Garben og H. Milling

Det Thuresonske Legat, som efter Fundatsen udbetales af Magistraten til 6 af Rektor foreslaede Borgersønner, barnsøgte i Aalborg, og flittige og trængende Disciple i Aalborg Kathedralskole, tilfaldt iaaer de samme Disciple, som ifjor, nemlig: J. L. Jensen, H. Spreckelsen, M. Bladt, H. P. Malmstrøm, D. H. Bøggild og O. Hilligsoe til hver 11 Mbd. 14 §.

Neiker's Flittigheds Belønning 5 Mbd. 9 §. tildelettes Dimittenden Theodor Søderberg, og Thestrup's Legat 2 Mbd. 64 §., Dimittenden P. Nielsen. Kyndes 6 Præmier for de bedste latinske Stile ved Examens til 2 Disciple i hver af de 3 øverste Klasser, 4 Mbd. Sølv til hver, uddelettes ved Examens Ende

i fjerde Klasse til Dimittenden P. B. Christensen og Disciplen J. L. Jensen;

i tredie Klasse til Disciplene J. H. Møller og F. J. Møller;

i anden Klasse til Disciplene Mygind og Krarup.

Oplagspengene for de i September 1844 til Universitetet dimitterede Kandidater udgjorde i alt 558 Mbd. 37 §.; hvoraf udbetales ved Afreisen: Olesen 57 Mbd., Nielsen 35, Spærk 20, Søderberg 23, Schjørring 13, Blichfeldt 13 og Lorenzen 28 Mbd., i alt 188 Mbd.; Resten oversendtes til den Kongelige Universitets Direction med 370 Mbd. 37 §., nemlig til Olesen 105 Mbd. 12 §., til Niel-

sen 69 Aar. 20 §., til Spørce 40 Aar. 77 §., til Søderberg 44 Aar. 92 §., til Schjerring 27 Aar. 4 §., til Blichfeldt 27 Aar. 4 §. og til Lorenzen 56 Aar. 20 §., for ifolge Anordningerne at udbetales dem i det første Aar ved Universitetet, naar de til rette Tid og med behørig Karakter tage anden Gramen. Af de 2 øvrige Dimittender for dette Aar havde Christensen ikke nydt Stipendier, og Theilmann havt blot fri Skolegang. Ingen af dem medbragte Oplagspenge til Universitetet. — Det Moltkeske Legat, til Bedste for 2 Embedsmænds Sonner i Skolen, som Hans Excellence Greve A. W. af Moltke til Bregentved aarlig lader udbetaale ved Rektoren med 40 Aar. til Hver af de 2 Disciple, han dertil har udnævnt, er her for Aaret fra 1ste Januar til 31te December 1845 forundt Christian Marius Krarup, Søn af afdøde Stiftsprovst Krarup, og Petrus Janus Kruse Schaumburg, Søn af Kaptain W. v. Schaumburg, begge her i Aalborg.

Uventet er desuden i dette Aar tilfaldet Skolens Disciple et ikke ubetydeligt Legat i Anledning af Rektor Laurers 50aars Embedsjubilæum. Den kongelige confirmerede Fundats, som giver fuldstændig Oplysning om denne Gave, lyder saaledes:

Gjennpart.

Vi Christian den Ottende, af Guds Maade Konge til Danmark, de Venders og Gothers, Hertug af Slesvig, Holsteen, Stormarn, Ditmarsken, Lauenborg og Oldenborg, Gjøre vitterligt: at eftersom hos Os er bleven al-lerunderdanigst ansøgt og begjært Vor allerhøieste Confirmation paa den af nogle Lærere ved Aalborg Cathedralskole under 10de Januarii d. M. oprettede og hertil in originali

hestede Fundation for det under Navn af Emmanuel Taubers Jubellegat oprettede Legat til Bedste for værdige og trængende Disciple i bemeldte Skole, af hvilken Fundation en ligelydende Gjenpart findes i Vor Direction for Universitetet og de lærde Skoler, saa ville vi denne Fundation i alle dens Ord, Punkter og Clausuler, saaledes som den her findes, allernaadigst have confirmeret og stadfæstet, ligesom Vi herved confirmere og stadfæste samme. Forbydende Alle og Enhver mod det, som foreskrevet staer, Hinder at gjøre. — Givet i Vor Kongelige Residentsstad Kjøbenhavn den 14de Marts 1845.

Under Vor Kongelige Haand og Segl

Christian R.

(L. S.)

Hansen. Kolderup-Rosenvinge.

Selmer.

Confirmation

paa

en Fundation for et under Navn af Emmanuel Taubers Jubellegat oprettet Legat til Fordeel for værdige og trængende Disciple i Aalborg Cathedralskole.

Fundats for

Emmanuel Taubers Jubellegat.

Mector Taubers 50aarige Embedsjubilæum fremkaldte det Onske hos hans Medlærere at vise ham deres Agtelse og Hengivenhed, ved at reise ham et Minde i den Skole og den Bye, hvor hans Virksomhed nu i over 33 Aar har været til saa megen sand Gavn og Welsignelse. Dette Onske fandt saa villig Gjenklang og saa virksom Deeltagelse hos Jubellærerens

mange Venner og Velhyndere, saavel i Aalborg, som i sammes Omegn, at det snart viste sig, at Indbydernes Plan at stiftte et Skolelegat, der skulde bære Jubelærerens Navn, vilde kunne lade sig realisere, ligesom Mindet om Taubers 50aa-rige Rectorvirk somhed bevares ved et Universitetslegat, stiftet 1836 alene af hans Disciple. Vi understrevne Lærere ved Aalborg Cathedralskole ere af Stifterne blevne bemhyndigede til at forsatte efterfølgende Fundats for Legatets Uddeling og Bestyrelse.

§ 1.

Legatet skal bære Navn af „Emmanuel Taubers Jubellegat“ for værdige og trængende Disciple i Aalborg lærde Skole; og Rector Taubers Jubilæumsdag den 10de Januar 1845 skal betragtes som Legatets Stiftelsesdag.

§ 2.

Legatets Grundkapital, som er 1000 Rbd. Sølv, skal gjøres frugtbringende paa samme Maade, som andre offentlige Stiftelsers Midler i Almindelighed. Denne Kapital deles i to Portioner, hver paa 500 Rbd., hvilc Menter uddeles til to værdige og trængende Disciple i Aalborg lærde Skole og fortrinsvis til saadanne Disciple, der ere vel begavede for Studeringerne.

§ 3.

Da det efter § 2 skal komme i særlig Betragtning om Stipendiarius er vel begavet for Studeringer, maa Stipendiet ikke nydes, før i det første Åar i tredie Klasse efter den nuværende Klasseinddeling. Efter hvert Åars Hoved-Examen skal der tages Bestemmelse om, hvilke Disciple, der i det følgende Skoleaar skulle nyde Legatet; dog kan det efter tildeles de samme Elever, som have nydt det i det forrige Åar, saafremt de maatte ansees for de mest værdige dertil. Beslæg-

tede af Rector Tauber, hvis de iovrigt ere lige qualificerede, have Fortrinsret til at nyde Legatet.

§ 4.

Legatet uddeles hvert Aars 10de Januar og 10de Julii, hver Gang med det Halve.

§ 5.

Baade Udvælgelsen af Stipendiarierne og Legatets Uddeling overlades til Rector Emmanuel Tauber saalænge han lever og ønsker det; og skal det efter den Tid uddeles af Skolens Rector, der ene har at vælge de Disciple, der skulle nyde det.

§ 6.

Skulde imod Forventning, paa Grund af særegne Omstændigheder, f. Ex. Discipelantallets ualmindelige Aftagelse, eller andre usorudseelige Aarsager, det tilfældes indtræffe, at der et Aar ikke findes 2 Disciple, der have de fundatsmæssige Egenskaber til at nyde Legatet, da skal det uddeles til en Discipel i anden Klasses øverste Afdeling, og hvis der heller ikke der skulde findes fundatsmæssige Elever, da bør den eller de Portioner, der saaledes ikke funde uddeles, henlægges til næste Aar og fordeles ligeligen til de 2 Stipendiarier, der da maatte blive udvalgte til at nyde Legatet. Dog bør denne Forholdsregel ikun anvendes under ganske særdeles Omstændigheder.

§ 7.

Legatkapitalen administreres nærmest af Forstanderskabet, under Ephoratets Opsigt, men Bestyrelsen controlleres af Universitetet-Directionen, og aarlig Efterretning meddeles desuden i Skoleprogrammet om Uddelingen og Bestyrelsen. Der bør holdes en særskilt Distributionsprotokol, autoriseret af Stifterne, hvori Fundatsen skal være indført, og hvori Stipendiarierne, hvergang de modtage en Legatportion, meddele deres

egenhændige Qvittering. Denne Protokol bør være i Rectors Børge, og efter den bør han, hvergang han af Regnskabsføreren erholder Legatets Besøb til Uddeling efter Fundatsen, igjen meddele Regnskabsføreren sin Qvittering, ledsgæt af Undreretning om Personerne, der nyde det, til Regnskabsbilag.

§ 8.

Den kongelige confirmede Original-Fundats skal opbevares i Stiftets Kiste, og 2 Afskrifter af samme udfærdiges, hvorfra den ene henlægges i Universitets-Directionens Arkiv, den anden bevares ved Aalborg lærde Skole.

§ 9.

Skulde den lærde Skole i Aalborg i sin Tid blive nedlagt, da skal dette Legat henlægges til den Skole i Aalborg, der kan ansees nærmest at være traadt i Cathedralskolens Sted.

Aalborg den 10de Januar 1845.

Carl Emil Kemp. T. Hansen. H. C. Termini.

S. B. Claudi. G. P. Behrend. N. Lund.

Gregersen.

* * *

Gjenpartens Rigtighed bevidnes.

A. K. Bang.

Dette Legat 1000 Rbd. Selv er blandt Skolens øvrige Midler gjort frugtbringende i Juni Termin d. A. og utsat mod første Prioritet i en Gaard her i Aalborg. Renten vil første Gang falde i næste December Termin og da overensstemmende med Fundatsen kunne den 10de Januar derpaa tildeles tvende verdige og trengende Disciple, som udnævnes strax efter dette Aars tilendebragte offentlige Gramen. For denne overordentlige Edelmodighed har Jubelcereren ydet paa egne og Skolens Begne sin forbindeligtligste Tak, saavel strax

ved Modtagelsen, i en Tale paa Skolen den 10de Januar,
som senere i Stiftets Avis.

Hvorledes Skolens øeconomiske Status isvrigt har været siden sidste Beretning, vil erfares af følgende Extract af det for Året 1844 aflagte, reviderede og rigtigt befundne Regnskab i 3 Afdelinger, for Skolens egne, for Skolebibliothekets og for Stipendiefondens Indtægter og Udgifter.

a. Skolens egne:

Indtægter:

Nestancer	15	Mdd.	27	ß.	
Menter af Kapitaler	65	—	24	-	
Tiender og andre Kornafgifter	3240	—	88	-	
Fast Afgift i Penge af Tiender, Bonder-					
gods o. s. v.	52	—	52	-	
Penge-Indtægt af Kirker og Præstekald .	104	—	*	-	
Degnepensioner	343	—	17½	-	
Samtlige Skolecontingenter	1695	—	*	-	
Kostpenge fra Hospitalen	414	—	8	-	
Ubestemte og extraordinaire Indtægter .	83	—	32	-	
Afdrag paa Laan og Gageforstud. . . .	562	—	48	-	
Tilskud fra den almindelige Skolefond .	2589	—	24	-	
	ialt	9165	Mdd.	32½	ß.

Udgifter:

Underbalance efter forrige Åars Regnskab	148	Mdd.	7	ß.	
Gager til faste og constituerede Lærere,					
samt Huusleiegodtgjørelse	5338	—	60	-	
Timelærere og Gymnastiklæreren	1017	—	92	-	
Pension	40	—	*	-	
	Bateris:	6544	Mdd.	63	ß.

	Transport:	6544	Mbd.	63	ß.
Regnskabsførelsen	•	152	—	23	-
Skatter og Afgifter.	•	745	—	75	-
Skolebibliotheket	•	200	—	=	-
Vedligeholdelse af Skolebygningen, Inventarium og Gymnastikapparat.	• . .	122	—	14	-
Brenende og Lys	•	160	—	12	-
Løbende og tilfældige Udgifter	• . .	265	—	51	-
Lønningsforskud.	•	550	—	=	-
Extraordinair Udgift	•	30	—	=	-
Resfancer	•	30	—	1	-
Kassebeholdning	•	364	—	81½	-
<hr/>					i alt 9165 Mbd. 32½ ß.

b. Bibliothekets:

Indtægter:

Beholdning.	•	14	Mbd.	11	ß.
Renter	•	2	—	72	-
Teilmanns Legat	•	20	—	=	-
Tilskud af Skolens Kasse	•	200	—	=	-
<hr/>					i alt 236 Mbd. 83 ß.

Udgifter:

Indkjøbte Bøger	•	187	Mbd.	79	ß.
Tilskud til Discipelbibliotheket	•	30	—	=	-
Bogbinderen	•	15	—	92	-
Regnskabsførerens Procent	•	=	—	23	-
Beholdning	•	2	—	81	-
<hr/>					i alt 236 Mbd. 83 ß.

c. Stipendiefondens.

Indtægter:

Beholdning fra forrige Åar.	35	Mdd. 11	ß.
Disciplenes Oplag i Sparekassen	897	—	62 -
Kapitalrenter	663	—	48 -
Renter af Disciplenes Oplag	32	—	51 -
			ialt 1628 Mdd. 76 ß.

Udgifter:

Stipendier, Præmier og $\frac{1}{2}$ Deel af Dimit-			
tendernes Oplag	264	Mdd. 83	ß.
Nesten af de Dmitteredes Oplag oversendt			
til Universitets-Direktionen	370	—	37 -
Oplagspenge i Sparekassen tilligemed Men-			
ter af disse.	806	—	76 -
Det Thuresonske Legat	70	—	36 -
Megnslabsførerens Procent	13	—	88 -
Beholdning	102	—	44 -
			ialt 1628 Mdd. 76 ß.

Følgende 7 Disciple haabe Dimission til Universitetet i dette Efteraar:

1. Jens Lauritz Jensen, Søn af Skipper Jens Jensen i Aalborg.
2. Niels Friis Hansen, Søn af Statsraad, Ridder H. P. Hoff Hansen, forhen Stiftsphysicus i Aalborg.
3. Henrich Rudolph Deichmann v. Spreckelsen, Søn af Kjøbmand Thomas v. Spreckelsen i Aalborg.
4. Henrik Kristian Winde, Søn af Proprietær Joh. Fred. Christopher Winde til Buurholdt i Vensyssel.
5. Wilhelm Elias Christopher Issem, Søn af

- afg. Sognepræst Midder Eggerik Nicolai Issem til Øster-
og Vester-Åssels paa Morsø.
6. Hans Niber GregerSEN, Son af Cantor og Skole-
lærer Niels GregerSEN i Ålborg.
- vg 7. August Michael Gjern, Son af Kammeraad Se-
ren Vad Gjern paa Læsø.

Om alle disse Aspirantere i Åar affendes til Universi-
tetet, vil alene bero paa forestaende Skole-Gramen, hvorvidt
den eventuelle Rektor maatte befinde dem modne til Dimission.

Den offentlige Gramen holdes i Ålborg Kathedralskole
i Åar i September Maaned i den Orden, som vedfølgende Li-
ste vil angive. Saavel Disciplenes Fædre og Børger, som
andre Belyndere af den offentlige Undervisning, indbydes her-
ved til at bøiere Skolens Lærere og dens Ungdom med deres
behagelige Nærværelse ved de mundtlige Prøver, saa ofte Tid
og Lejlighed maatte tillade det.

Ålborg, den 31te Juli 1845.

Emm. Tauber,
Rector emeritus.

L i s t e

over den Orden, hvori den offentlige Examen holdes i
Aalborg Kathedralskole i September 1845.

Skriftlige Prøver.

Mandagen den 8de September.

8—12 IV. Latinst Stil.	3—6. IV. Religions Opgave.
III. Latinst Stil (a).	III. Overs. af Latin.
II. Latinst Stil.	II. Regning.
I. Lat. Exemplar.	I. Orthographie.

Tirsdagen den 9de September.

8—12. IV. Overs. af Latin.	3—6. IV. Historisk Opgave.
III. Lat. Stil (b).	III. Dansk Stil.
II. Dansk Stil.	II. Orthographie.
I. Regning.	I. " "

Mundtlige Prøver.

Torsdagen den 11te September.

8—12 IV. a. Latin.	3—6. IV. Engelsk.
II. Religion.	I. Fransk.

Fredagen den 12te September.

8—12. IV. Græst. III. Religion.		3—6. IV. Franskt. II. a. Hist. og Geogr.
------------------------------------	--	---

Løverdagen den 13de September.

8—12. IV. a. b. Latin. I. Tyskst.		3—6. IV. Hebraisk. I. Relig. og Bibelsk.
--------------------------------------	--	---

Mandagen den 15de September.

8—12. IV. Geographie. II. Franskt.		3—6. IV. b. Latin. III. Franskt.
---------------------------------------	--	-------------------------------------

Tirsdagen den 16de September.

8—12. IV. a. Arithm. og Geom. II. b. Hist. og Geogr.		3—6. III. Hebraisk. II. Danskt.
---	--	------------------------------------

Onsdagen den 17de September.

8—12. IV. Religion. III. Græst.		3—6. III. a. Arithm. og Geom. I. Geographie.
------------------------------------	--	---

Fredagen den 19de September.

8—12. IV. Historie. I. Historie.		3—6. IV. b. Arithm. og Geom. II. a. Latin.
-------------------------------------	--	---

Løverdagen den 20de September.

8—12. IV. Lat. Grammatik. III. Latin.		3—6. III. b. Arithm. og Geom. II. b. Latin.
--	--	--

Mandagen den 22de September.

8—12. III. Historie. II. Tyskst.		3—6. III. Lat. Gram. II. a. Lat. Gram.
-------------------------------------	--	---

Tirsdagen den 23de September.

8—12. III. Geographi. II. a. b. Græst.		3—6. II. b. Lat. Gram. I. b. Latin.
---	--	--

Onsdagen den 24de September.

8—12. I. a. Latin.		3—6. Alle Sang.
11—12. Distributs.		

Torsdagen den 25de September.

8—12. III. Oldsager.		3—6. "
III. Tydsk.		

Fredagen den 26de September.

8—12. I. Dansk.		3—6. Censur over skriftl. Pr.

Løverdagen den 27de September
holdes Translation.

Tirsdagen den 30te September.

8—12} 3—6} prøves de nye Anmeldte til Optagelse i Skolen.

Torsdagen den 2den October
begynder det nye Skoleaar.

Tauber.
